

พระธรรมเทศนา

ปฐิจจสมุปบาทสงเขปกถา

พุทธวิหาร

ดร.พระภัททังคะ อาสภมหาเถระ

อัครมหาภิกษุสังฆนายก

พุทธศาสนคณาจารย์บัณฑิตกิตติมศักดิ์

พระธรรมเทศนา
ปฐิจุสมบุปาทสงเขปกถา

ดร.พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ อัครมหากัมมัญฐานาวรียะ
พุทธศาสนคหบดีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
ผู้อำนวยการใหญ่ ศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธวิหาร

พระธรรมเทศนา ปฏิจจสมุปบาทสงเขปกถา

ธรรมบรรยายโดย

ดร.พระภัททังคะ อาสภมหาเถระ อัครมหากัมมัฏฐานาจริยะ

หัวเรื่อง : ปฏิจจสมุปบาทโดยสังเขป

ออกแบบปก โดย พระปลัดชัยวาท อินฺสโภ

จัดรูปเล่ม โดย อรรถนิติ อากากรณ์ วุฒิพงษ์ อัครมการอักษรณ์ เพียรพร พรหมโศติ
บันทึกอักษร โดย เจตนีย์ดา อัมระภูธ ปวรมณ ศักดิ์พิชญ์รัตน์

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๑ ตุลาคม ๒๕๔๕ ๑๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘ ๕,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๓ : ๑ สิงหาคม ๒๕๔๙ ๔,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๔ : ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐ ๗,๐๐๐ เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

พระภัททังคะ อาสภมหาเถระ.

พระธรรมเทศนา ปฏิจจสมุปบาทสงเขปกถา -- พิมพ์ครั้งที่ 4. -- นครนายก : ศูนย์กลางการ
ศึกษาวิจัยสันติสุขกาญจนาภิเษก, 2553.

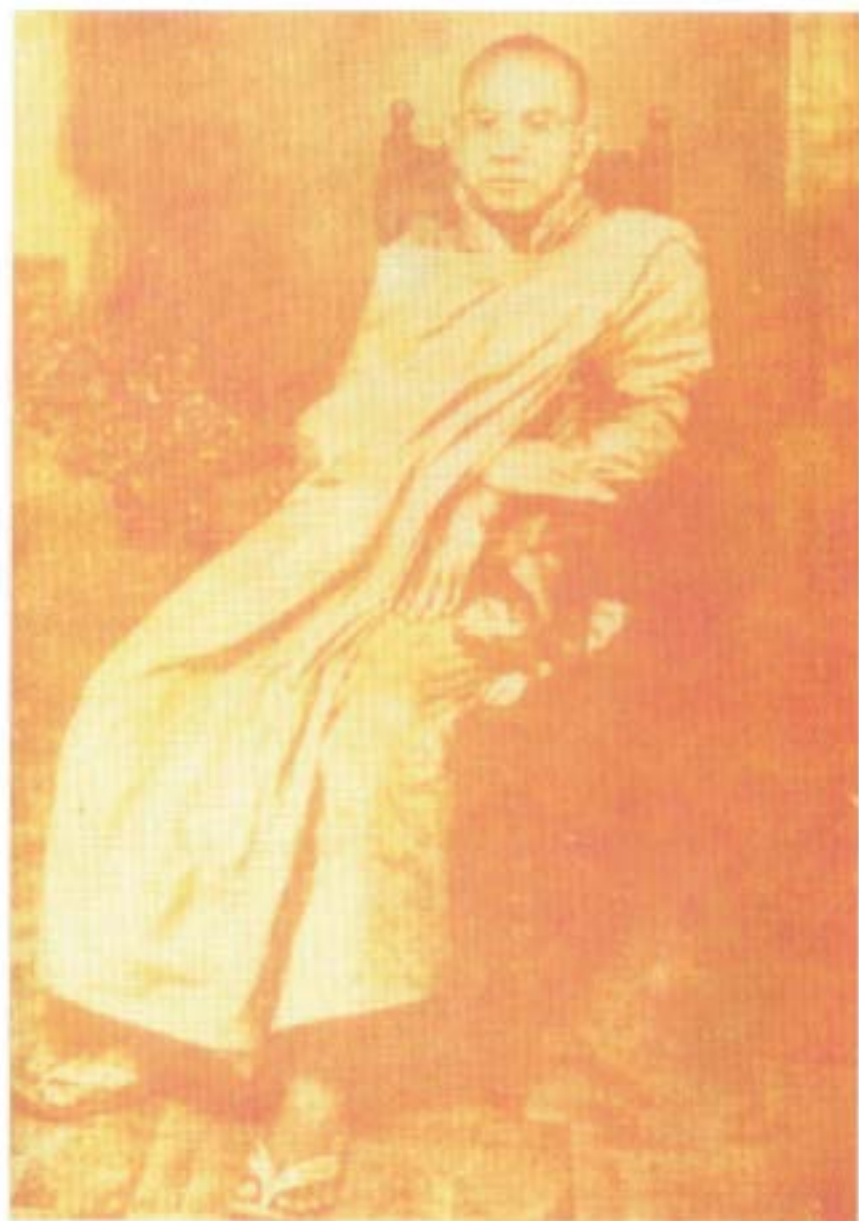
80 หน้า.

1. ธรรมเทศนา. 2. พระภัททังคะ อาสภมหาเถระ. I ชื่อเรื่อง.

294.304

ISBN 974-978-8104-91-1

ติดต่อจัดพิมพ์ได้ที่ มูลนิธิพุทธวิหาร โทร.๐๐๗-๐๐๐๐๐๐ , ๐๘๐-๐๐๖๖๗๘๔ , ๐๘๔-๙๗๐๐๗๒๒

ดร.พระภัททังคะ อาศรมหาเถระ อัครมหากัมมัฏฐานาจริยะ

พระอาจารย์ใหญ่ และ พระอาจารย์พระปลัดชัชวาล

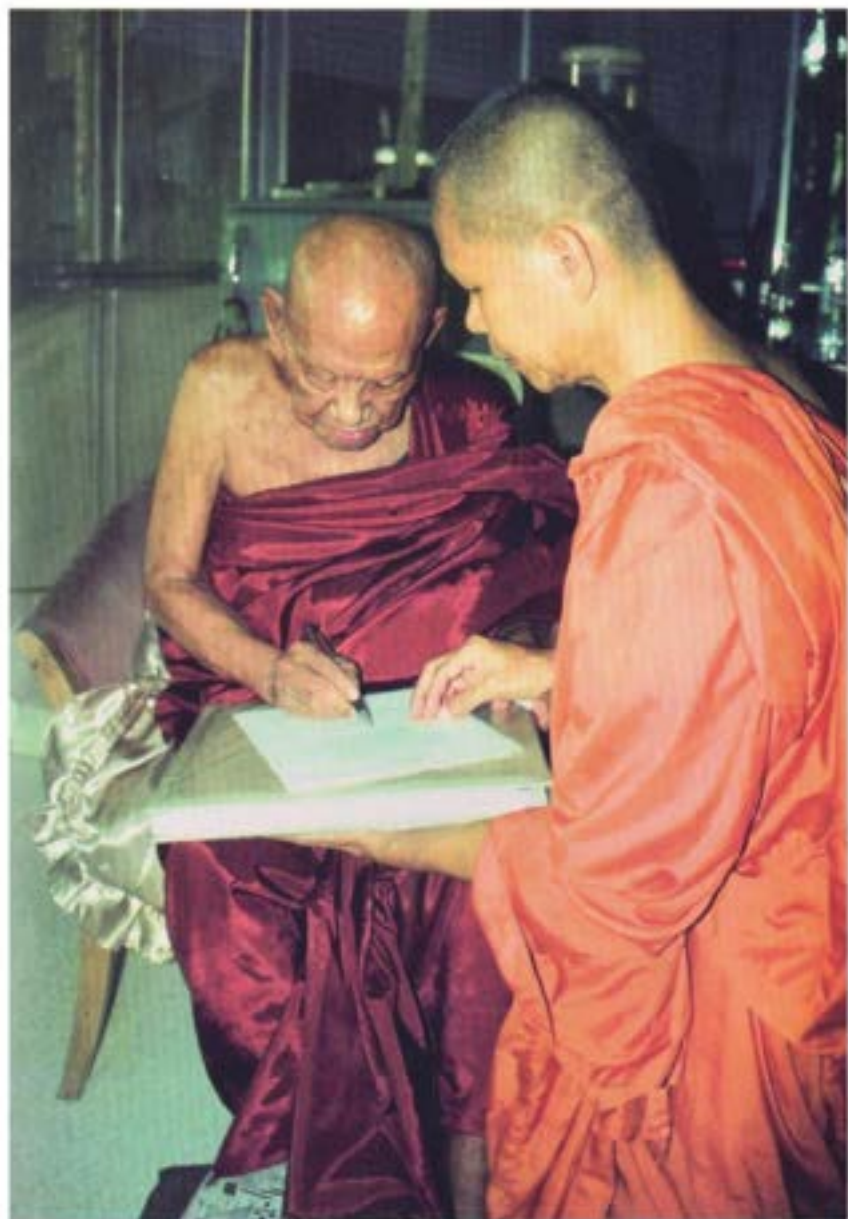
๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔
พระอาจารย์ใหญ่มาศรวจเขื่อนสุนทร

พระอาจารย์ใหญ่มอบต้นฉบับพระธรรมเทศนา ปฏิปปงฺกมฺมปาตสจฺเจปกถา แก่พระอาจารย์พระปอติชชีวานเพื่อให้ดำเนินการจัดพิมพ์

๐ ตุลาคม ๒๕๔๔ ขณะตรวจทานชีวประวัติพระอาจารย์ใหญ่

พระอาจารย์ใหญ่จณามในคำปรารภในการจัดพิมพ์หนังสือ

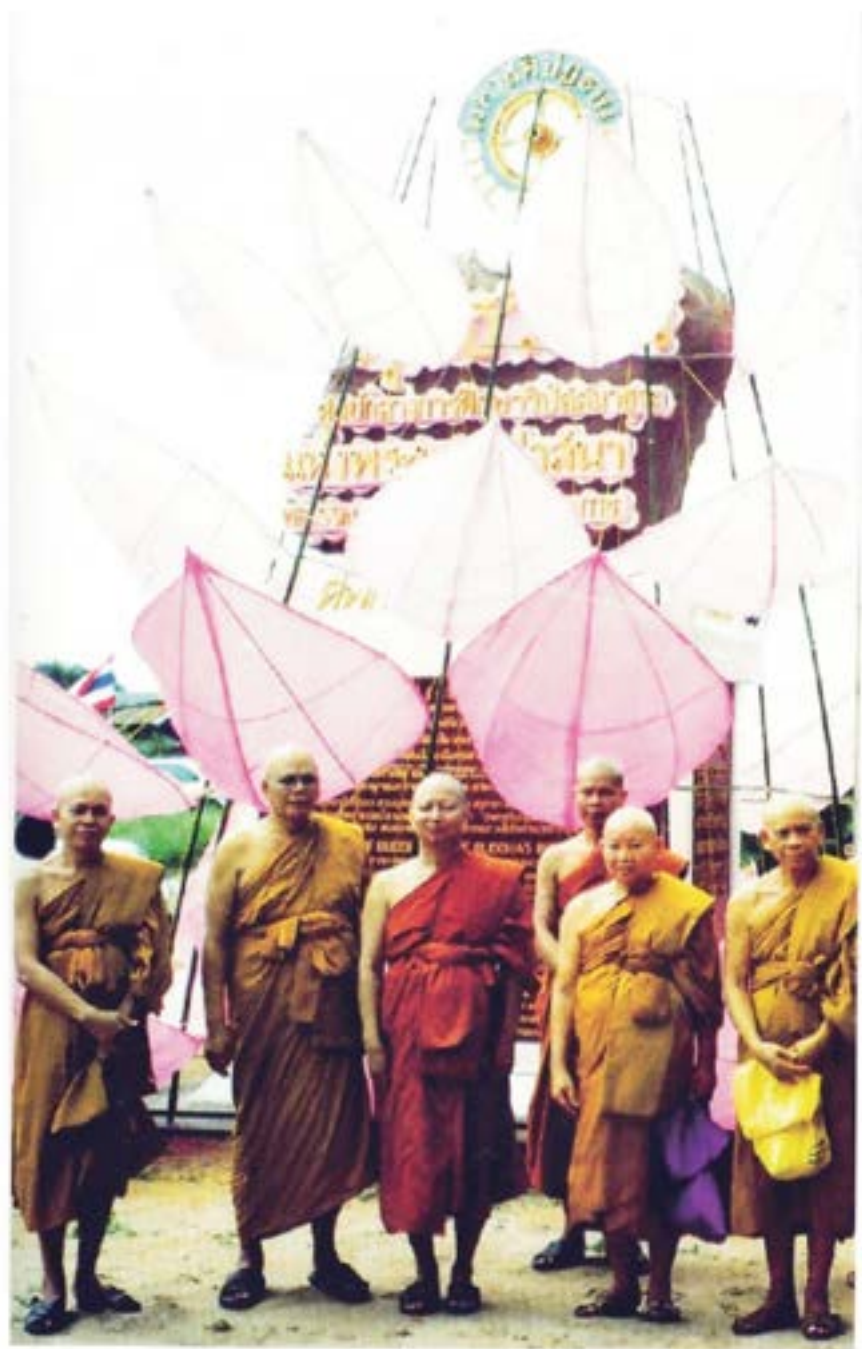
๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔

ขณะเข้าตรวจเยี่ยมการเรียนการสอนวิปัสสนากรรมฐานที่ศูนย์ฯ

พระอาจารย์ใหญ่ธวัชวาทย์ที่ท่านได้สอนกรรมฐาน

แก่พระอาจารย์พระปลัดชัชวาล เพื่อให้นั่งสอนกรรมฐาน

พระเถระและภิกษุสงฆ์ร่วมงาน

วันเปิดศูนย์ถาวรการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธทาสภวนานาชาติ วันวิสาขบูชา พ.ศ. ๒๕๔๕

ดร.พระภัททกันตะ อาสภมทาเถระ ยึดคัมภีร์มัญฐานาจารย์

คำปรารภ

เรื่อง การพิมพ์หนังสือพระธรรมเทศนา

ปฏิจฺจนุสสุปาทสงฺเขปกา

อาจารย์มีความประสงค์ให้พิมพ์ขึ้นเป็นธรรมวิद्याทานแก่บรรดาศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย และบุคคลผู้ใดการศึกษาธรรมะปฏิบัติโดยทั่วไป เนื้อหาสาระหนังสือเล่มนี้เป็นการอธิบายขยายความปฏิจจนุสสุปาท โดยย่อ แต่ให้ง่ายต่อความเข้าใจ มีศิษยานุศิษย์ และผู้สนใจในธรรมได้อ่านแล้วปรารภว่า เป็นหนังสือที่อธิบายเนื้อหาความแห่งปฏิจจนุสสุปาทได้อย่างชัดเจนละเอียดละออสุชุมลึกซึ้ง ยากที่จะมีผู้แสดงได้อย่างเช่นนี้ในปัจจุบัน เป็นหนังสือที่มีประโยชน์มากเล่มหนึ่ง ควรแก่การเผยแพร่ ให้เป็นประโยชน์แก่มวลมนุษย์สืบไป อาศัยเมตตาธรรม ในเพราะเหตุนี้ อาจารย์จึงให้จัดพิมพ์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

ขออนุโมทนาต่อศิษยานุศิษย์ ที่มีวิริยะอุตสาหะ และเจตนา อันดีร่วมกัน เป็นเจ้าภาพจัดทำหนังสือเล่มนี้ จนสำเร็จได้ตามความประสงค์ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและบุญกุศลในครั้งนี้ ช่วยทุกท่านทั้งหลายจงมีความเจริญในธรรม โดยทั่วกัน

ดร.ไพฑูริย์ เกตุธรรมะ

ดร.พระกัณโฑ อาภาภมาเถระ

อัครมหาบัณฑิตฐานาจารย์

ผู้อำนวยการใหญ่ ศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธนิยมิตร

ประธานมูลนิธิฐานาจารย์ ตำนกวิปัสสนาธุระนิยมิตร-ปรานี

วัดกัณโฑะอำเภอราม

วันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๕

ชีวประวัติโดยสังเขป

ดร.พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ อัครมหากัมมัฏฐานาจริยะ พุทธศาสนคชนกผู้ปฏิบัติกตัตมคติ บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๔ อายุ ๑๕ ปี และได้เริ่มศึกษาคันถะ อุปสมบทเป็นภิกษุเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๔ อายุ ๒๐ ปี โดยมีพี่สาวชื่อ คอว์มะมะ เป็นอุปัชฌายิกา จบการศึกษาชั้นธัมมาจริยะเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐ อายุได้ ๒๗ ปี พรรษา ๗ ศึกษาวิชาพิเศษเพิ่มเติมอีก ๓ ปี จนอายุ ๓๐ ปี และได้ดำรงตำแหน่งเป็น คณะวาจกสยาคอร ๑ ใน ๗ รูป ตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๔๘๓ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๓ ประจําหาวิสูตรารามมหาวิทยาลัยรวมเป็นเวลา ๑๐ ปี (คณะวาจกสยาคอร คือ คณะจารย์ชั้นผู้ใหญ่ประจํามหาวิทยาลัย มีหน้าที่ในการให้การศึกษา พระไตรปิฎกบาลี อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์ต่าง ๆ)

อาจารย์ ดร.พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ปฏิบัติกัมมัฏฐาน ครั้งแรกตามคำแนะนำของ คอว์มะมะพี่สาว ใน พ.ศ. ๒๔๙๓ ที่วัดขส่วน หล่น จังหวัดเมียนมัน โดยมีอาจารย์พระภัททันตะ กวิมหาเถระ ปธานกัมมัฏฐานาจริยะ เป็นอาจารย์ผู้สอน ด้วยวิธียะอุตสาหะปฏิบัติอยู่นาน ครั้ง ละ ๔๕ วัน ๒ ครั้งเมื่อได้แนวทางเบื้องต้น จึงได้เข้าปฏิบัติยังสำนักวิปัสสนา วัดมหาสิ ตำบล เช็ดโซ่น จังหวัด ส่วยโป ในปีเดียวกันนั้นเอง โดยมี อาจารย์พระภัททันตะ โสภณมหาเถระอัครมหากัมมัฏฐานาจริยะ (อาจารย์พระมหา สีสยาคอร) เป็นเจ้าสำนัก อาจารย์พระภัททันตะ โสภณมหาเถระ ได้มอบ ธุระการสอนให้แก่ อาจารย์พระภัททันตะ ส่วยเชตีสยาคอร อัครมหา

บัณฑิต เป็นผู้บอกกัมมัฏฐาน อาจารย์ ดร.พระภัททังคะ อาสภมหาเถระ ปฏิบัติเข้มงวดกวดขัน อย่างอุกฤษฏ์ ๔๕ วัน จึงสำเร็จ หลังได้ผลตามความประสงค์แล้ว อาจารย์ผู้สอนได้กำชับ ให้ทบทวนวิปัสสนาญาณจนมีความเชี่ยวชาญแม่นยำ รวมระยะเวลาที่ปฏิบัตินาน ๔ เดือน จึงอนุญาตให้ออกจากการปฏิบัติ ไปพบอาจารย์พระภัททังคะ โสภณมหาเถระ ซึ่งขณะนั้นบำเพ็ญศาสนกิจ เป็นอาจารย์บอกกัมมัฏฐานอยู่ที่สำนักวิปัสสนาสาสนียสถาน ครายกัณฑ์เพื่อเรียนวิชาวิปัสสนาจารย์ และหลังจากจบการศึกษาวิชาวิปัสสนาจารย์แล้วในปี พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้รับตำแหน่งเป็นพระวิปัสสนาจารย์ บอกกัมมัฏฐานแก่ผู้ปฏิบัติที่เป็นพระภิกษุประจำอยู่สำนักวิปัสสนาสาสนียสถานแห่งนครย่างกุ้งนั่นเอง

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ที่ประเทศไทย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ ป.ธ.๔) อดีตรักษาการสมเด็จพระสังฆราช และอดีตนายกสมาคมมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สมัยนั้น ดำรงสมณศักดิ์ที่พระพิมลธรรมเป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง อยู่ ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร ได้ส่งพระมหาโชดก ญาณสิทธิ ป.ธ.๔ (พระธรรมธีรราชมหาวิทยาลัย) ให้เป็นศิษย์แก่อาจารย์พระภัททังคะ โสภณมหาเถระ เพื่อเข้าศึกษาวิปัสสนากัมมัฏฐานในสำนักวิปัสสนาสาสนียสถาน (๗พนฯ อุณู นายกรัฐมนตรีแห่งประเทศไทยสมัยนั้น เป็นประธานจัดสร้างขึ้น) อาจารย์พระภัททังคะ โสภณมหาเถระมอบให้อาจารย์ ดร.พระภัททังคะ อาสภมหาเถระ เป็นผู้บอกกัมมัฏฐาน พระมหาโชดก ญาณสิทธิ ป.ธ. ๔ ปฏิบัติอยู่นาน ๓ เดือน ได้บรรลุผลตามความมุ่งหมาย หลังจากนั้น จึงปฏิบัติศาสนกิจด้านการศึกษา และอื่นๆ อยู่ที่ประเทศสหภาพพม่ารวมเวลาประมาณ ๑ ปี

เมื่อพระมหาโชดก ญาณสิทธิ ป.ธ.๔ สำเร็จการศึกษาในระดับที่พอใจแล้ว จึงดำริที่จะกลับเมืองไทย และแจ้งความประสงค์นี้แก่พระ

พิมลธรรม ให้รับทราบ ทางการศึกษาคณะสงฆ์ไทยนำโดยพระพิมลธรรม
จึงแจ้งความจำนงค์เพื่อขอพระวิปัสสนาจารย์ขึ้นดี ผู้มีความชำนาญ ๒ รูป
จากสภาการศึกษาแห่งประเทศไทย สภาการศึกษาฯ จึงมีมติ
ให้อาจารย์พระภัททังคะ อาสภะ กัมมัญฐานาจริยะ ซึ่งมีความรู้เชี่ยวชาญ
ทั้งด้านปริยัติสัทธรรม และปฏิบัติสัทธรรมอย่างพร้อมมูล เป็นพระ
สมณทูต ผู้แทนสงฆ์ รัฐบาล และพุทธศาสนิกชนชาวพม่าทั้งปวงเจริญ
สัมพันธไมตรี ด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาในประเทศไทย และให้เลือก
พระวิปัสสนาจารย์ที่เป็นกัลยาณมิตร กันไปด้วย ๑ รูป อาจารย์พระ
ภัททังคะ อาสภะ กัมมัญฐานาจริยะจึงเลือกอาจารย์ พระอินทวัังสะ
กัมมัญฐานาจริยะ ผู้เป็นศิษย์ใกล้ชิดให้เป็นเพื่อนไปด้วย สภาการศึกษาฯ
จึงมีความยินดี จัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ขึ้นดี ๒ รูป คือ อาจารย์พระ
ภัททังคะอาสภะกัมมัญฐานาจริยะและอาจารย์พระอินทวัังสะกัมมัญฐานา
จริยะ มาพร้อมกับพระมหาโชดกด้วย ดังหลักฐานที่ปรากฏในปธาน-
พจน์เกี่ยวกับวิปัสสนากัมมัญฐานของสมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภ-
มหาเถระ ป.ธ. ๘) อดีตผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ และอารัมภบท
เกี่ยวกับวิปัสสนากัมมัญฐานของพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดกญาณสิทธิ
ป.ธ. ๘) อดีตพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ สถาบันวิปัสสนาธุระแห่ง
ประเทศไทย ดังปรากฏในหนังสือ เพชรในดวงใจ วจนาโดยพระธรรม
ธีรราชมหามุนี พิมพ์ครั้งที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๓๔

คณะวิปัสสนาจารย์มาถึงเมืองไทยครั้งแรกเข้ามิด วันที่ ๑ มกราคม
พ.ศ. ๒๔๙๖ อาจารย์ ดร.ภัททังคะ อาสภมหาเถระได้เข้ารับหน้าที่เป็น
พระวิปัสสนาจารย์บอกกัมมัญฐาน อยู่ ณ คณะ ๕ วัดมหาธาตุยุวราช
รังสฤษฎ์ ตั้งแต่วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๖ หลังจากนั้นมิได้ดับ
การปฏิบัติศาสนกิจในประเทศไทย ดังนี้

- ในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ย้ายมาสอนวิปัสสนากัมมัญฐานที่สำนัก

วิปัสสนาวิเวกอาศรม

- วันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๐ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถวายปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

- รัฐบาลพม่าถวายสมณศักดิ์ที่ “ อัครมหาภิกษุมัญญานาจริยะ ” (เทียบเท่าชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะ) ณ หอประชุมชมพู่ที่ปะ ภายในสิริมังคะลา กบาเอ กุนเมย์ มหาปาดานะ ซึ่งเป็นคูหา (ถ้ำ) ใหญ่ แห่งนครย่างกุ้งอันเป็นสถานที่ประชุม ที่รัฐบาลจัดไว้เพื่อถวายสมณศักดิ์แก่คณะสงฆ์พม่าระดับอัครมหาบัณฑิต ในวันอาทิตย์ ที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๓ ปีระกา จุลศักราช ๑๓๕๔ ซึ่งตรงกับวันมาฆบูชา

- วันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้รับโล่เกียรติคุณ ผู้เผยแผ่วิปัสสนาดีเด่น จาก อุวพุทธภิกษุสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

- วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ย้ายมาอยู่ที่สำนักวิปัสสนาสมมติว-ปราวณี ต่อมาศิษยานุศิษย์และผู้มีจิตศรัทธาซื้อที่ดินถวายให้ตั้งวัด ชื่อวัด ภัททกันตะอาสาภเถรวาท จำนวน ๒๗ ไร่ ๒ งาน

ปัจจุบัน ดร. พระภัททกันตะ อาสภมหาเถระดำรงตำแหน่งเป็น

- ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

- ผู้อำนวยการใหญ่ ศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธอริหาร จังหวัดนครนายก

- ปธานภิกษุมัญญานาจริยะ สำนักวิปัสสนาสมมติว-ปราวณี วัดภัททกันตะอาสาภเถรวาท จังหวัดชลบุรี

ณ สำนักวิปัสสนาสมมติว-ปราวณี วัดภัททกันตะอาสาภเถรวาท สถานที่อันเป็นมิ่งมงคลยิ่งแห่งนี้ อาจารย์ ดร.พระภัททกันตะ อาสภมหา-

เถระ อัคคมหาภิกษุมัญฐานาจริยะ พุทธศาสนคหปฏิบัติกตติมศักดิ์ ผู้ทรงไว้ซึ่งความรอบรู้ พุทธศาสนธรรมทั้งด้านคันถะและวิปัสสนาธุระ อย่างยอดเยี่ยม เปรียบพร้อมบริบูรณ์หาผู้เสมอเหมือนได้อย่างยากยิ่ง ถูกคัดเลือกอย่างดีแล้ว จากสมาคมสงฆ์แห่งประเทศไทยสหภาพพม่าว่าสมควรได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้แทนพระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนชาวพม่าทั้งประเทศในการเป็นประธานพระสงฆ์สมณทูตเพื่อเจริญสัมพันธไมตรีทาง ด้านพระพุทธศาสนากับประเทศไทย ด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างถูกต้อง ตามที่พุทธอริยสาวกรุ่นก่อน ๆ นำสืบกันต่อเนื่องมาตามลำดับอย่างไม่ขาดระยะ นับจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้นเรื่อยมาและสามารถตรวจสอบได้ทั้งลำดับพุทธอริยสาวกวงศ์ และผลการปฏิบัติจนถึงรุ่น ศิษยานุศิษย์ ที่อาจารย์ ดร.พระภัททันตะ อาสภมหาเถระมาเผยแผ่ในประเทศไทยจนทุกวันนี้

บัดนี้ อาจารย์ ดร. พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ อัคคมหาภิกษุมัญฐานาจริยะ พุทธศาสนคหปฏิบัติกตติมศักดิ์ แม้อายุจะเข้ามา ๔๒ ปีล่วงแล้ว ยังคงมีความสุขเกษมสำราญ อยู่ด้วยการถวายชีวิตแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาปฏิบัติสัมมาธรรมอย่างถูกต้อง ตามประสงค์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยการสอนวิปัสสนาธุระแก่บรรดาสาธุศิษย์ทั้งหลาย ให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ในพระพุทธศาสนาปฏิบัติสัมมาธรรม และพระพุทธศาสนาปริยัติสัมมาธรรม เพื่อเป็นประโยชน์ใหญ่แก่มวลมนุษย์ด้วยเมตตาจิตอันสูงยิ่งหาที่สุคติได้ ให้สถิตถาวรมั่นคงยั่งยืน อย่างไม่มีที่ท่าว่าจะลดละความเพียร อยู่จนถึงปัจจุบันนี้ และจะสืบการเป็นเช่นนี้ ไปภายหน้าอย่างไม่มีที่สิ้นสุดราบเท่าอายุขัย (ในวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓ ท่านได้มรณะภาพ สิริอายุ ๔๔ ปี ๔๔ พรรษา)

ตรวจสอบแล้วถูกต้อง

นาย อรรถพร สิงขุทราจันทร

ดร.พระภัททันตะ ยาสภมทาเถระ อัครมหากัมมัฏฐานาจริยะ
พุทธศาสนคหุฎฐิบัณฑิตกิตติมศักดิ์
ผู้อำนวยการใหญ่
ศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธวิหาร จังหวัดนครนายก
วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

คณะผู้รจนา

พระปลัดธรรม ธรรมสาร

ชินสภเถระ (พระปลัดธรรมสาร ชินสภ)

ประธานกรรมการบริหาร

ศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธวิหาร

ประธานคณะผู้รจนา

วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

พุทธวิหาร

พ.ม.อรรถ. วิโมกขมโม

(พระมหาอรรถ วิโมกขมโม)

วัดกำแพงแดง จ.เพชรบุรี

ผู้ช่วย

วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

พระสัญญา ภูวิบูลย์

(พระสัญญา ภูวิบูลย์)

วัดธรรมนิมิตต์ จ.ชลบุรี

ผู้ช่วย

วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

กมลวรรณ ศรีสุพรรณ พพรพรรณ ตันพิพัฒน์ อมพร สิธินุกฤษฏ์
มูลนิธิพุทธวิหาร จังหวัดนครนายก พิมพ์/ทาน

เอกสารเกี่ยวกับชีวประวัติ

ดร.พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ

อัครมหาภิกษุฐานาจารย์

คำสั่งมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ ๑๗/๒๕๖๕

เรื่อง แต่งตั้งที่ปรึกษาอธิการบดี

เพื่อให้การบริหารงานของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ตามนโยบายของมหาวิทยาลัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๗ (๑) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๐ จึงแต่งตั้งให้ผู้มีรายนามดังต่อไปนี้ เป็นที่ปรึกษาอธิการบดี ประกอบด้วย :-

๑. พระราชพิพัฒน์โกศล (โกศล มหาวิโร)	รองประธานที่ปรึกษาอธิการบดี
๒. พระวราชมณี (พิริ สุชาติ)	ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านกิจการคณะสงฆ์
๓. พระสิริสุทโธธรรมาภรณ์ (สุพจน์ วิจิตร)	ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านกิจการคณะสงฆ์
๔. พระปริยัติธรรมภรณ์ (ชิน วรกิจใจ)	ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านกิจการคณะสงฆ์
๕. พระครูศรีวิสุทธิคุณาภรณ์ (สุคนธ์ กิตติปาโล)	ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านกิจการคณะสงฆ์
๖. พระภัททนต์ธาสสมหาเถระ อาสโภ	ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านวินัยสงฆ์
๗. พระครูศรีธรรมปฏิภาณ (สมภาพ ปิยะภาคโม)	ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านภาษาไทย
๘. พระครูสุตปัญญาวุฒิ (วน สิทธิธเน)	ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านคอมพิวเตอร์
๙. พระมหาชวรงค์ ฐานวโร	ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านกิจการต่างประเทศ

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๖๕ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

(พระเทพโสมภาค)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปธานพจน์

เกี่ยวกับวิปัสสนากรรมฐาน

ของ

สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (อาจารย์ อาสภมหาเถระ)

อดีตผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

ข้าพเจ้าได้มีกุศลจิตเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อครั้งเป็นพระอาจารย์สอนการพระพุทธานุศาสนาทรงภาคภาษาบาลีและภาษาไทย ประจำอยู่ที่สำนักเรียนวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ซึ่งเป็นสำนักเรียนใหญ่มีชื่อโด่งดัง การสอนพระพุทธานุศาสนาทรงภาคภาษาไทยนั้น เริ่มตั้งแต่นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ที่สอนโดยภาษาบาลีนั้น มีตั้งแต่ชั้นบาลีไวยากรณ์ ๖ ชั้น จนถึงเปรียญธรรม ๔ ประโยค เป็นอันสำเร็จการศึกษาฝ่ายปริยัติศาสนาชั้นสูงสุดเพียงเท่านี้

ตั้งแต่สมัยที่เป็นเปรียญธรรม ๔ ประโยค และเป็นครูสอนการพระศาสนาอยู่ ณ สำนักวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ข้าพเจ้าเกิดกุศลทฤษฎีขึ้นว่า ปัจจุบันนี้สำนักเรียนวัดมหาธาตุ เป็นสำนักเรียนที่ใหญ่ที่สุดและเจริญที่สุดในประเทศไทย แต่วัดมหาธาตุและประเทศไทยยังขาดพระปฏิบัติศาสนาและพระปฏิเวธศาสนาอยู่ ถ้าข้าพเจ้าได้โอกาสเมื่อใด จักพยายามปลุกฝังพระปฏิบัติศาสนาขึ้นในประเทศไทยให้จงได้ ถ้าพระปฏิบัติศาสนาเกิดขึ้นแล้ว พระปฏิเวธศาสนา ซึ่งเป็นผล ก็จะเกิดขึ้นตามมาโดยธรรมนิยม

เมื่อข้าพเจ้าได้ตั้งกุศลปณิธานไว้ดังนี้ ตั้งแต่เป็นเปรียญธรรม

อยู่ที่วัดมหาธาตุ ต่อมาเมื่อข้าพเจ้าถูกย้ายไปจัดการศึกษาและเป็น
เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กุศลเจตนาดวงนี้ยังเกิดขึ้นเรื่อย ๆ
ไม่ลดถอย เมื่อขณะที่ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดพระนคร-
ศรีอยุธยาและดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสุวรณดารารามนั้น
ข้าพเจ้าได้ใช้ความอุตสาหะพยายามตั้งสำนักปฏิบัติธรรมขึ้น ณ ที่
วัดแก้ว อำเภอบางบาล ครั้งหนึ่ง โดยได้ปฏิสังขรณ์ปรับปรุงวัดแก้ว
อำเภอบางบาล ให้เป็นลักษณะวัดป่าที่เหมาะสมแก่การเจริญพระกรรม-
ฐาน เมื่อปรับปรุงสถานที่ดีพอสมควรแล้ว ก็ไปอาราธนาอาจารย์
กรรมฐานรูปหนึ่ง ซึ่งเป็นศิษย์ของท่านพระครูภาวนา เจ้าอาวาส
วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้มาเป็นพระอาจารย์
สอนกรรมฐาน ที่วัดแก้ว อำเภอบางบาล

แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายและน่าเสียใจอย่างมาก เพราะท่านพระ-
อาจารย์กรรมฐานรูปนั้นฝีมือไม่ถึงขนาด เมื่อตั้งสำนักขึ้นแล้วการ
ปฏิบัติไม่เจริญก้าวหน้าสมความมุ่งหมาย ในที่สุดอาจารย์ก็เลิกละลา
มือและไปอยู่เสียที่อื่น สำนักกรรมฐานจึงได้หยุดชะงักขาดสะบั้นลง
เพราะเหตุนี้

ต่อมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณอาจารย์
พระพิมลธรรม (จันทคุตตมหาเถร) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุองค์ที่ ๑๕
ถึงแก่มรณภาพลง ทางราชการได้โปรดบัญชาให้ข้าพเจ้ากลับมาดำรง
ตำแหน่งสืบแทน ครั้นข้าพเจ้าได้ปรับปรุงต่อเติมเสริมสร้างการพระ-
ศาสนาด้านต่างๆ ให้เป็นปกติเป็นที่ไว้วางใจได้แล้ว พอถึง พ.ศ. ๒๔๕๔
ข้าพเจ้าก็ได้ดำเนินการทดลองทำการเปิดสอนวิปัสสนากรรมฐานขึ้น
ณ ภายในบริเวณพระอุโบสถ วัดมหาธาตุ โดยได้อาราธนาท่านพระ
อาจารย์สุข ปวโร คือ ท่านเจ้าคุณพระภาวนาภิรามเถระ วัดระฆัง-

โฆสิตาราม มาเป็นพระอาจารย์สอนทศลงคู โดยได้นิมนต์พระมหา-
เปรียญและพระเถระชั้นเจ้าคณะ เจ้าอาวาสเข้าปฏิบัติ ซึ่งมีเจ้าคุณ
พระเทพสิทธิมุนี ญาณสิทธิ วัดมหาธาตุ และพระครูสังวรมาธิวัตร
วัดเพลงวิปัสสนาร่วมอยู่ด้วย ขณะนั้นคณะบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่เข้า
ปฏิบัติก็ให้ปฏิบัติไปพลาง เป็นทำนองทดลองสอบหาทางที่ถูกต้อง
ต่อไป

ท่านเจ้าคุณพระภาวนาภิรามเถระนั้น ถึงจะอยู่วัดระฆังก็จริง
แต่ใจของท่านติดวิปัสสนากรรมฐานอยู่ที่วัดมหาธาตุ ต่อมาวันหนึ่ง
ท่านได้พูดปรารภกับข้าพเจ้า อย่างเป็นกันเองว่า “ท่านเจ้าคุณ พระ
โสดาปัตติมารคพระโสดาปัตติผลนั้น ดูเหมือนอยู่ใกล้ ๆ แค่มือเอื้อม
นี้เอง แต่หยิบไม่ถึงคว้าไม่ถูกสักที” ซึ่งแสดงว่าท่านยังไม่ได้สัมผัส
โลกุตตรธรรม ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ ข้าพเจ้าจึงได้ตกลงจัดส่ง พระ
มหาโชดก ญาณสิทธิ ป.ธ. ๕ วัดมหาธาตุ ซึ่งเข้าปฏิบัติพระกรรมฐาน
ในสำนักเจ้าคุณพระภาวนาภิรามเถระมาแล้วถึง ๗ เดือนเศษไปศึกษา
กรรมวิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้อง ณ นครย่างกุ้ง ประเทศ
พม่า สำนักวัดศาสนอิสสา ซึ่งมีท่านพระโสภณมหาเถระ คือ มหาสิ
สะยาตอ เป็นเจ้าสำนัก ที่ข้าพเจ้าเคยได้รู้จักรักใคร่กันมาก่อนแล้ว
การส่งพระมหาโชดก ไปประเทศพม่าครั้งนั้น ข้าพเจ้าไปส่งมอบด้วย
ตนเอง

แต่มีเรื่องที่น่าเสียใจอย่างยิ่งเกิดขึ้นเป็นมารผจญ คือ อธิปัตติ
กรรมการศาสนาห้าข้าพเจ้าด้วยตนเองถึงที่วัดมหาธาตุ พูดว่า
“การที่จะไปประเทศพม่าครั้งนี้ ขอให้ระงับเสีย เพราะท่านจอมพล
ป. พิบูลสงคราม ไม่เห็นด้วย” ข้าพเจ้าพูดว่า “ธรรมดาบินเมื่อขึ้นไกล
แล้วก็ต้องยิง” ข้าพเจ้าจะต้องไปให้ได้ ข้าพเจ้าไม่เชื่อท่านอธิปัตติที่พูด

เช่นนั้น ในที่สุดท่านอธิบดีพูดว่า “ถ้าจะไปจริง ก็อย่าเอาเปรียญธรรม ๔ ประโยคไปด้วยเลย เพราะประเทศพม่าเพิ่งได้เอกราชใหม่ๆ ถ้านำเปรียญธรรม ๔ ประโยคไป จะเป็นการขายหน้าอย่างยิ่ง”

พระมหาโชดก ได้ไปศึกษาฝึกการปฏิบัติวิปัสสนากรรมอยู่ประเทศพม่าเป็นเวลา ๑ ปี คือ ปี พ.ศ. ๒๔๔๕ เมื่อได้ศึกษาและปฏิบัติเป็นที่พอใจและพอใจแก่ความประสงค์แล้ว เธอก็บอกมาว่าใคร่จะกลับประเทศไทย ข้าพเจ้าก็อนุญาตให้กลับ และพร้อมกันนั้นข้าพเจ้าก็ขอพระวิปัสสนาจารย์ชั้นที่มีความชำนาญ ให้มาพร้อมกับพระมหาโชดก สัก ๒ รูป ทางสภาการศึกษาประเทศพม่า เมื่อได้ทราบอย่างนั้นก็ยินดีจัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ชั้นดีมาให้พร้อมกับพระมหาโชดก ๒ รูปคือ ท่านอาสกะ กัมมัญฐานาจริยะ และท่านอินทวังสะ กัมมัญฐานาจริยะ สำหรับท่านอาสกะ กัมมัญฐานาจริยะนั้น เป็นผู้สอนและสอบอารมณ์ให้ท่านพระมหาโชดก แทนท่านพระมหาสีสะยาตอที่ประเทศพม่านั้นเอง จึงนับได้ว่าสภาการศึกษาประเทศพม่า เขาพร้อมที่จะส่งเสริมพระปฏิบัติศาสนาให้แก่ไทยเราจริงๆ จึงเป็นสิ่งที่น่าอนุโมทนาสาธุการเป็นอย่างยิ่ง

เมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๔๔๕ พระมหาโชดกกับพระอาจารย์พม่าทั้ง ๒ รูปมาถึงประเทศไทยแล้ว พอรุ่งขึ้นปี พ.ศ. ๒๔๔๖ ข้าพเจ้าก็มีความยินดีประกาศตั้งวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ให้เป็นสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานขึ้นอีกแผนกหนึ่ง โดยยึดเอาภายในบริเวณพระอุโบสถเป็นสถานที่ปฏิบัติ จึงเป็นอันกล่าวได้อย่างเต็มปากเต็มใจว่าพระปฏิบัติศาสนา คือการเจริญพระกรรมฐานอย่างถูกต้องตามทศณะของพระไตรปิฎกนั้น ได้อุบัติขึ้นแล้วภายในพื้นปฐพีผืนดินแห่งประเทศไทย ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๖ เป็นต้น

มาด้วยประการฉะนี้

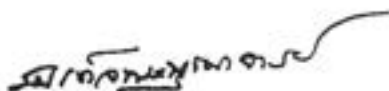
เมื่อข้าพเจ้าได้เปิดตั้งสำนักกรรมฐานขึ้นแล้วตั้งนั้น บรรดาพระเถรานุเถระและพระภิกษุหนุ่มสามเณรน้อยได้ทราบแล้ว ก็สมัครใจพากันเข้าปฏิบัติเป็นจำนวนมาก จนบางครั้งห้องปฏิบัติไม่พอ จึงต้องกันห้องรอบระเบียงพระอุโบสถและภายในพระวิหารหลวงขึ้นจนจรดถึงกัน เพราะการปฏิบัติวิปัสสนาญาณโดยสมควรแก่บุญวาสนาบารมี ตั้งนั้นภายในปี พ.ศ. ๒๔๔๖ นั้นเอง ก็ได้พระที่ได้วิปัสสนาญาณเป็นจำนวนมากมาย

เพื่อจะให้พระปฏิบัติศาสนาแพร่กระจายขยายไปทั่วประเทศทั้งในเขตพระนครและชนบท ข้าพเจ้าจึงแนะนำพระเถระที่มีความสามารถซึ่งได้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานได้ผลดีแล้วอบรมวิชาครูอีกทีหนึ่ง แล้วแนะนำให้ไปจัดหาสถานที่ที่เหมาะสมแล้วจัดตั้งวัดป่าซึ่งเรียกว่า อรัญวาสี ขึ้น วัดป่าอรัญวาสีที่ตั้งขึ้นนั้นบางแห่งก็ตั้งขึ้นในวัดเดิมอันเหมาะสมซึ่งเป็นวัดอยู่แล้ว บางแห่งก็จัดเสาะหาป่าจริง ๆ ที่เหมาะสม บางแห่งก็จัดตั้งขึ้นที่วัดร้างซึ่งเหมาะสมและสะดวกแก่การไปมา ครั้นแล้วเมื่อได้ฤกษ์งามยามดี ข้าพเจ้าก็ยกคณะพระวิปัสสนาจารย์ไปประกอบพิธีเปิดตั้งเป็นสำนักวิปัสสนากรรมฐานขึ้น แล้วมอบให้พระวิปัสสนาจารย์และอุบาสกอุบาสิกาประจำท้องถิ่นช่วยกันรักษาและทะนุบำรุงให้ติดต่อไป โดยทำนองนี้ภายในเวลาไม่กี่ปีก็มีสำนักวิปัสสนากรรมฐานเกิดขึ้น ณ ภาคพื้นแผ่นดินแห่งประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าอนุโมทนาสาธุการเป็นอย่างยิ่ง

โดยเฉพาะที่ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ก็เกิดมีอุบาสกอุบาสิกาและพระภิกษุสามเณรพากันไปศึกษาและปฏิบัติเป็นจำนวนมากตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา มีอุบาสกอุบาสิกาที่ไปถือศีลฟังธรรม

และเรียนวิปัสสนากรรมฐานมีจำนวนมากมาย สืบมาจนกระทั่ง
ปัจจุบันทุกวันนี้ ผลเหล่านี้เกิดขึ้นเพราะมีการสอน มีการฝึกปฏิบัติ
วิปัสสนากรรมฐานเป็นเหตุเป็นปัจจัยสำคัญ

อนึ่ง เพื่อที่จะส่งเสริมกำลังศรัทธาปสาทะให้หมู่พุทธบริษัท
ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ทั่วประเทศ คณะพระวิปัสสนาจารย์ของเรา
ยังได้ยอมเสียสละพากันนำพระปฏิบัติศานาออกเผยแผ่เป็นประจำ
ทุกปี โดยถือเอาเดือนพฤษภาคมเป็นเดือนประชุมบำเพ็ญสมณธรรม
ร่วมกัน ถวายเป็นพุทธบูชาสนองพระเดชพระคุณของสมเด็จพระสัม-
มาสัมพุทธเจ้า โดยฐานะพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งพระพุทธบิดาเรา
เหล่าพุทธบริษัททั้งหลายทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งเป็นฝ่าย
พระพุทธชินโรส ก็ยอมเสียสละประพฤติปฏิบัติกรรมเป็นส่วนพุทธ-
บูชา เพื่อให้สมดังพระพุทธโอวาท ที่ทรงตรัสไว้ว่า “ตราบใดที่พุทธ
บริษัทของเรายังพากันศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอยู่ ตราบ
นั้นศาสนาของเราตกตาก็ยังคงดำรงสภาพอยู่ตลอดไป” ดังนี้

(สมเด็จพระพุทธาจารย์)

อดีตอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

อดีตผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย

อารัมภบท

เกี่ยวกับวิปัสสนากรรมฐาน

ของ

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ. ๙)

อดีตพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

เมื่อพระเดชพระคุณหลวงพ่อใหญ่ได้ย้ายจากวัดมหาธาตุวราชรังสฤษฎิ์ไปอยู่ประจำวัดสุวรรณดาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันเป็นพระอารามหลวงชั้นเอกพิเศษ เพื่อช่วยปฏิบัติศาสนกิจด้านพระปริยัติศาสนา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ ในฐานะ พระมหาอาภสโกเปรียญธรรม ๘ ประโยคและย้ายกลับคืนมาสู่วัดมหาธาตุอีกในตำแหน่งเจ้าอาวาสและเป็นพระราชาคณะที่ พระธรรมไตรโลกาจารย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ นั้นเองพระเดชพระคุณหลวงพ่อใหญ่ได้ไปในงานรัฐพิธีที่ท้องสนามหลวงวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๑ ฯ พณ ฯ อุลละหม่อง เอกอัครราชทูตแห่งสหภาพพม่าประจำประเทศไทยคนแรกได้ไปร่วมในงานนั้นด้วย หลังจากการประกอบศาสนกิจเสร็จแล้ว หลวงพ่อใหญ่ได้ถือโอกาสสนทนากับ ฯ พณ ฯ อุลละหม่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการพระศาสนา ทั้งในประเทศไทยและประเทศพม่า หลวงพ่อใหญ่ได้สนทนาถึงสิ่งที่ป็นสาระสำคัญ ๒ ประการคือ :

ประการที่ ๑ หลวงพ่อใหญ่ได้ให้ทรงเห็นว่า พระภิกษุพม่าที่มี

อยู่ในประเทศไทย ปัจจุบันมีแต่พระที่แก่ๆ หย่อนสมรรถภาพ เข้ากับคนไทยไม่ได้สนิท ทำให้คนไทยเข้าใจไปว่าพระภิกษุในประเทศพม่าก็เหมือนกันนี้ ความจริงพระภิกษุพม่าในประเทศพม่าที่มีความเชี่ยวชาญแตกฉานในพระไตรปิฎกมีจำนวนมาก ควรที่จะจัดส่งพระประเภทนี้มาอยู่ในประเทศไทย หลวงพ่อใหญ่ยินดีที่จะสนับสนุนให้ได้มีโอกาสเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยกัน

ประการที่ ๒ พระไตรปิฎกภาษาบาลีทั้งอรรถกถาและฎีกาฉบับอักษรพม่าเท่าที่เคยได้อ่านมา บริสุทธิ์บริบูรณ์ดีมาก ใครขอให้ทางประเทศพม่าได้ส่งมาให้ประเทศไทยบ้างจะเป็นมหาคุณอย่างมาก

ด้วยเหตุที่หลวงพ่อใหญ่ได้สนทนากับ ฯพณ ฯ เอกอัครราชทูตพม่าครั้งนั้นเป็นปัจจัยต่อมา คือ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ สภาการพุทธศาสนาแห่งสหภาพพม่าได้จัดส่งพระภิกษุระดับบัณฑิตชั้นธัมมาจริยะมายังประเทศไทยตามคำแนะนำของหลวงพ่อใหญ่ ๒ รูป คือ ท่าน สัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ และท่านเดชินทะ ธัมมาจริยะ ธัมมกถิกะ ครั้งแรกเมื่อยังไม่รู้ภาษาไทยได้จัดให้ไปพำนักอยู่ที่วัดปรกพม่า ต่อมาได้จัดให้ท่านสัทธัมมโชติกะธัมมาจริยะไปตั้งสำนักสอนพระอภิธรรมปิฎกอยู่ที่วัดระฆังโฆสิตารามและทำการสอนประจำอยู่ที่วัดระฆังนั้น จนกระทั่งถึงแก่กรรมภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ ส่วนท่านเดชินทะ ธัมมาจริยะ ธัมมกถิกะได้จัดให้มาสอนอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ จนกระทั่งกลับสู่ประเทศพม่าเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔

ถึงแม้ว่าท่านพระอาจารย์สอนพระอภิธรรมปิฎกจะได้ถึงแก่กรรมภาพ และได้กลับคืนสู่ประเทศของตนไปแล้ว แต่ก็ได้ฝังรากฐานวิชาความรู้พระอภิธรรมปิฎกได้อย่างดีเป็นระเบียบเรียบร้อย คือ เขียน

และแปลทำเป็นหลักสูตรไว้จนได้ใช้ศึกษาเล่าเรียนสืบต่อกันมาจนทุกวันนี้ ปัจจุบัน สำนักส่วนกลางตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ มีสำนักสาขาอยู่ทั่วไปทั้งภายในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ประมาณ ๗๐ สำนักเรียน

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๓ สภาการพุทธศาสนาแห่งสหภาพพม่าได้ส่งสมณทูตพร้อมทั้งอัญเชิญพระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรพม่าพร้อมถาวรถกถาและฎีกา ตามที่หลวงพ่อดำใหญ่ขอไว้มายังประเทศไทย โดยมีท่านยานิกมहाเถระเจ้าอาวาสวัดอัมพวันาราม พระนครย่างกุ้งเป็นหัวหน้ามีมหาเศรษฐีเซอร์อู๋ต่วนเป็นไวยาวัจกรได้ถวายพระไตรปิฎกอักษรพม่าแก่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ๑ ชุด ถวายแก่มหาวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร ๑ ชุด

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๔ ทางการคณะสงฆ์แห่งประเทศไทย ได้จัดส่งพระสมณทูตพร้อมทั้งพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับอักษรไทยไปเท็กมตอบและมอบให้ประเทศพม่า โดยมี เจ้าคุณพระศาสนโศภน ภูฎายีเถระ เป็นหัวหน้า เจ้าคุณพระพิมลธรรมอาสภเถระ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นรองหัวหน้า เจ้าคุณพระศรีวิสุทธิญาณ วัดกันมาตุยาราม เป็นคณะปุระกะ และมี ฯพณฯ สัตยญา ธรรมศักดิ์ เป็นไวยาวัจกร

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ พระเดชพระคุณหลวงพ่อดำใหญ่ได้ส่งพระเปรียญวัดมหาธาตุไปศึกษาวิชาพุทธศาสนา ทั้งฝ่ายคันถธุระและวิปัสสนาธุระที่ประเทศพม่า โดยนำไปมอบด้วยตนเอง ๓ รูป คือ ๑. พระมหาโชดก ญาณสิทธิ ป.ธ. ๔ เรียนฝ่ายวิปัสสนาธุระ ๒. พระมหาบ่าเพ็ญ ป.ธ. ๕ และ ๓. สามเณรไสว ป.ธ. ๕ เรียนฝ่ายคันถธุระ โดยให้พระมหาโชดกอยู่สำนักวิปัสสนากรรมฐานสาสนนิสสา ภายใต้

การปกครองของท่านมหาสิสสะยาตอ โสภณมหาเถร พระอาจารย์ใหญ่
วิปัสสนาธุระ พระมหาปาเพ็ญและสามเณรใส่วอยู่วัดอัมพวันาราม
ภายใต้การปกครองของท่านยานิกมหาเถร เจ้าอาวาส

พระมหาโชดก ญาณสิทธิ ได้ศึกษาวิปัสสนากรรมฐานอยู่เป็น
เวลา ๑ ปี แล้วกลับคืนสู่ประเทศไทยในปี พ.ศ. ๒๔๔๖ ในขณะเดียวกัน
นั้น พระเดชพระคุณหลวงพ่อบุญได้แสดงความจำนงไปยังสภาการ
พุทธศาสนาแห่งสหภาพพม่า ขอให้จัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ
มายังประเทศ ๒ รูป พร้อมกับการกลับคืนสู่ประเทศไทยของ
พระมหาโชดก ญาณสิทธิ สภาการพุทธศาสนามีความเห็นอกเห็นใจ
และเชื่อถือหลวงพ่อบุญอย่างสนิทชิดชอบเป็นอย่างมาก ดังนั้น จึง
ได้จัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ผู้เชี่ยวชาญมายังประเทศไทยตามที่หลวง
พ่อบุญร้อง ๒ รูป คือ ๑. ท่านอาสภเถระ มุลธัมมัญฐานาจริยะ ปธาน-
กัมมัญฐานาจริยะ ๒. ท่านอินทวังสเถระ ธัมมาจริยะ กัมมัญฐานาจริยะ
ทั้ง ๒ รูป จัดให้พำนักอยู่ ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ช่วยเป็น
อาจารย์สอนวิปัสสนากรรมฐานร่วมกับพระมหาโชดก ป.ธ. ๔ ตั้งแต่ปี
พ.ศ. ๒๔๔๖ เป็นต้นมา นับว่าได้ช่วยเป็นกำลังเสริมสร้างพระปฏิบัติ
ศาสนาให้เจริญขึ้นในประเทศไทย และดำรงสภาพรุ่งเรืองอยู่จนถึง
ปัจจุบันนี้

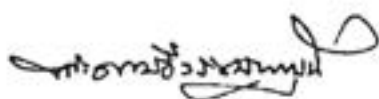
ท่านอินทวังสเถระ กัมมัญฐานาจริยะ ได้กลับคืนสู่ประเทศพม่า
หลังจากที่พระเดชพระคุณหลวงพ่อบุญถูกทางตำรวจจับไปขังใน
สันติบาล ส่วนท่านอาสภเถระ ปธานกัมมัญฐานาจริยะ เมื่อหลวงพ่อบุญ
ถูกจับไปขังแล้ว ทั้งห้องวิปัสสนากรรมฐานวัดมหาธาตุ ถูกรื้อ
ถอนทำลายเสียหายหมดตามคำสั่งของผู้ทรงอำนาจในสมัยนั้น ท่าน
เห็นว่าหมดที่พึ่งจึงย้ายไปทำการสอนวิปัสสนากรรมฐานอยู่ที่สำนัก

วิปัสสนากรรมฐาน วิเวกอาศรม ชลบุรี ภายใต้ความอุปถัมภ์ของนาย
ธรรมบุญ สิงคาลวานิช คหบดีชาวชลบุรี ซึ่งเป็นศิษย์ฝ่ายวิปัสสนา-
กรรมฐานผู้หนึ่ง และได้ทำการอบรมสั่งสอนวิปัสสนากรรมฐานอย่าง
เอาใจจริงเอาใจเป็นหลักฐานมั่นคง จนกระทั่งปัจจุบันทุกวันนี้ ท่าน
อาสภเถระหรือภิกษุทันตะ อาสภเถระ ปธานกัมมัญฐานาจริยะนี้ เป็น
อาจารย์สอบอารมณ์วิปัสสนากรรมฐาน เป็นประจำของข้าพเจ้าครั้ง
กระโน้น คือ เมื่อครั้งที่ข้าพเจ้าไปเรียนวิปัสสนากรรมฐานที่ประเทศ
พม่าอยู่ ณ วัดสาสนนิสสนานัน ท่านมหาสีสะยาตอ พระอาจารย์ใหญ่
นานๆ จึงจะสอนและสอบอารมณ์สักครั้งหนึ่ง โดยมากท่านได้มอบ
ให้ท่านอาสภเถระ ปธานกัมมัญฐานาจริยะนี้ เป็นผู้สอนและสอบ
อารมณ์เป็นประจำ

ตามที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าการเรียนวิชาพุทธศาสนาแผนก
พระอภิธรรมปิฎกที่เรียนกันอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งแบ่งการเรียนออกเป็น
๔ ชั้น คือ จุฬอภิธรรม ๓ ชั้น มัชฌิมอภิธรรม ๓ ชั้น และมหาอภิธรรม
๓ ชั้น เมื่อเรียนสำเร็จแล้วถือว่าเรียนจบหลักสูตรพระอภิธรรมปิฎก
การเรียนพระอภิธรรมปิฎกดังกล่าวมานี้ ได้ปรากฏบังเกิดขึ้นในประ-
เทศไทย ด้วยอำนาจสติปัญญา ความอุตสาหะและการเสียสละของ
พระเดชพระคุณหลวงพ่อบุญช่วยอุปถัมภ์คำฐุดลอดมา และจัก
ต้องอาศัยความอุปถัมภ์คุ้มครองของหลวงพ่อบุญตลอดไป และเป็น
ที่น่าอนุโมทนาสาธุการเป็นอย่างยิ่งที่ปัจจุบันนี้มหาจุฬาลงกรณราช-
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย ได้ส่งเคราะห์การศึกษา
อภิธรรมเข้าไปในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแขนงหนึ่งแล้ว

อนึ่ง การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างเอาใจจริงเอาใจและเป็น
หลักฐานมั่นคงนั้นเล่าก็กลัวอวดบัณฑิตนักปราชญ์ผู้มีกุศลจิตเป็น

มาตรฐานทั้งภายในประเทศและต่างประเทศได้ ดังที่ปรากฏผลให้ประ-
จักษ์ในปัจจุบันทุกวันนี้ และได้กำเนิดขึ้นในประเทศไทย ก็ด้วยปรีชา
ญาณที่มองเห็นการณ์ไกลของพระเดชพระคุณหลวงพ่อใหญ่โดย
ประการทั้งปวง

(พระธรรมธีรราชมหามุนี)

อดีตพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

คำปรารภ

เรื่อง การพิมพ์หนังสือพระธรรมเทศนา

ปฏิจฺจุสมุปฺปาตสงฺเขปกถา

ในการพิมพ์หนังสือพระธรรมเทศนา ปฏิจฺจุสมุปฺปาตสงฺเขป-
กถาแสดงโดยดร. พระภัทฺทันทะ อาสภมหาเถระ อัครมหากัมมัฏฐานา
จริยะพุทธศาสนตรุขภูมิตตักัดติมศักดิ์ ผู้อำนวยกาใหญ่ศูนย์
กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธวิหาร จังหวัดนครนายก ที่ปรึกษา
อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยปธานกัมมัฏฐานา
จริยะสำนักวิปัสสนาสมมิตร-ปาวณี วัดพระภัทฺทันทะอาสภเถรวาท
หลังตลาดหนองปรือ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ครั้งนั้น ท่าน
อาจารย์ ดร.ภัทฺทันทะ อาสภมหาเถระ ได้ประทานความเมตตาอย่าง
สูงยิ่ง อย่างหาที่เปรียบมิได้ มอบให้ข้าพเจ้า เป็นประธานจัดพิมพ์
หนังสือ "พระธรรมเทศนา ปฏิจฺจุสมุปฺปาตสงฺเขปกถา" เพื่อนำไปแจก
เป็นธรรมทานงานกุศล และบุคคลทั่วไปที่ต้องการศึกษา ในคราวที่
ไปตรวจเยี่ยมชมกิจการศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธวิหาร
ศูนย์พัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติ กระทรวงศึกษาธิการ ประจำจังหวัด
นครนายก มูลนิธิพุทธวิหาร ณ ที่พักสงฆ์ธรรมจักร ๑๐๐/๑ ตำบล
ดงละคร อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ระหว่างวันศุกร์ที่ ๒๗ ถึง วัน
เสาร์ที่ ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๕ ตรงกับแรม ๖-๗ ค่ำ เดือน ๑๐ ปี

มะเส็ง

ความเป็นมาโดยสังเขปเป็นดังนี้ วันศุกร์ที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๕ เวลา ประมาณ ๐๙.๐๐ เศษ ท่านอาจารย์ และคณะถึง ที่ทำการศูนย์ฯ จังหวัดนครนายก ข้าพเจ้า(พระปลัดชัชวาล ชินสโก) หลวงพ่อพระครูประสูติปัญญาวัดน์ เจ้าคณะตำบลดงละคร เจ้าอาวาส วัดหนองทองทราย และเจ้าอาวาสที่พัทธสงฆ์ธรรมจักร อำเภอเมือง นครนายก พระครูเทวธรรมสุนทร เจ้าคณะตำบลพรหมณี เจ้าอาวาส วัดหนองเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก (พระอนุสาวนาจารย์ ข้าพเจ้า) พระครูเกษมธรรมสุนทร เจ้าอาวาสวัดมณีวงศ์ ตำบลดง ละคร อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก คณะสงฆ์ ครู อาจารย์ศูนย์ฯ คณะกรรมการที่พัทธสงฆ์ธรรมจักร คณะกรรมการมูลนิธิฯ เจ้าหน้าที่ ตลอดจน ศิษยานุศิษย์ และญาติโยม ทั้งปวงต้อนรับ

ในโอกาสที่มาเยี่ยมศูนย์ฯ ในครั้งนี้ ท่านอาจารย์ได้เมตตา ประทานโอวาทโดยย่อว่า

“สัพพสงฆาเรสุ อุทาสิโน โยคีบุคคลผู้ทำวิปัสสนากัมมัฏฐาน นั้น ต้องกำหนดจิตๆ กันไปไม่มีช่อง สัพพสงฆาเรสุ ในรูปนามสังขาร ทั้งหลายทั้งปวง รูปนามสังขาร คือปรมาณู ปรมาณู คือ อากาโร กาย เวทนา จิต ธรรมเป็นอาการ โยคีบุคคลทำกัมมัฏฐาน อุทาสิโน ไม่ กำหนด ดูตามเฉยๆ กัมมัฏฐานก็ไม่ใช้ สมณะก็ไม่ใช้ วิปัสสนาก็ไม่ใช้ ดังนั้นต้องกำหนด กำหนดให้ติดๆ กันเหมือนนิ้วมือนิ้ว กำหนดแล้วก็ สโต สมุปปาโน โหติ มีสติกำหนดอยู่ มีปัญญารู้ตามอยู่ เห็นไตรลักษณ์ ญาณขึ้น โยคีบุคคล จะทำกัมมัฏฐานให้ได้ผลต้องมีสติกำหนดตามรู้ มรรคผลนิพพานจึงจะถึงได้ ฯ ล ฯ”

หลังจากจบโอวาทแล้ว ท่านอาจารย์ให้พร จากนั้นญาติโยม

ที่ไปต้อนรับทยอยกลับ

ช่วงบ่ายวันเดียวกันนั้นท่านอาจารย์ให้หาข้าพเจ้าแล้วมอบให้เป็นประธานจัดพิมพ์หนังสือ **"พระธรรมเทศนา ปฏิจจนฺตปาท-สงเขปกถา"** พร้อมทั้งมอบข้อมูลหนังสือ และประเดิมทุนการพิมพ์ให้จำนวน ๒,๐๐๐ บาท ข้าพเจ้ากราบรับงานที่ท่านอาจารย์เมตตา มอบหมายให้ด้วยความปิติเป็นอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าและคณะ อันมี พระมหาอดิเรกวิโมกขมโห และพระสัญญา ภูปัญโญ ยกร่างคำ-ปรารภ ให้ท่านอาจารย์ ตรวจสอบแก้ไขให้ถูกต้องตรงตามประ-สงค์ และลงนาม เป็นที่เรียบร้อย เวลาประมาณ ๑๕.๑๙ น. ของวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๔๕

ในการรณาสีวประวัติท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าต้องค้นหาหลัก-ฐานทั้งในหนังสือวิปัสสนาวงศ์ วิปัสสนาธุระ และที่อื่นๆ เพื่อให้ทัน-ถวายท่านอาจารย์ได้ตรวจสอบแก้ไขเอง ก่อนเดินทางกลับ ตาม-กำหนดเดิมคือเย็นวันนั้น คณะศิษย์ทั้งหลายเห็นว่า การรณานั้นใช้-เวลามาก ทำให้เป็นกังวลในเวลาเดินทางกลับของท่าน จึงให้ข้าพเจ้า-เสนอความเห็นแก่ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้ากราบเรียนท่านอาจารย์ว่า **"พระวินัยก็เป็นสิ่งสำคัญ สุขภาพของท่านอาจารย์ ก็เป็นสิ่งที่ทุกคน-ห่วงใย สีวประวัติ ฯ ที่ช่วยกันทำอยู่ก็ยังไม่แล้วเสร็จทันให้ท่านอาจารย์-ตรวจให้เรียบร้อยก่อนเดินทางกลับเวลาก็เย็นมากใกล้ค่ำแล้ว อาจไม่-สะดวกนัก ทุกคนอยากให้ท่านอาจารย์อยู่ค้างสักคืนหนึ่ง หรือเกินกว่า-ผมก็มีความรู้สึกว่าความคิดเช่นนั้นถูกต้องเหมาะสมและสมควรเรื่อง-นี้ท่านอาจารย์จะกรุณาประการใดแล้วแต่ท่านอาจารย์จะตัดสินใจ"** ท่านอาจารย์ถามคุณสมบัติ ภูสงวนสิทธิ์ ถึงอุปกรณ์ที่ใช้ค้างคืน-คุณสมบัติรับว่าเตรียมมาพร้อม จากนั้นท่านอาจารย์และคณะจึง

ออกตรวจเยี่ยมสถานที่ตั้ง และ สำนักงานต่าง ๆ ของศูนย์ฯ ตลอดจน
ทิวทัศน์รอบเกาะดงละคร จนถึงเวลาค่ำจึงกลับเข้าที่พัก ณ สำนักงาน
ใหญ่ของศูนย์ฯ และในคืนนั้น คณะผู้จนาได้ช่วยกันร่างชีวประวัติฯ
อย่างเร่งด่วน จนแล้วเสร็จให้ท่านอาจารย์ตรวจสอบแก้ไขในบ่ายวันที่
๒๘ กันยายน ก่อนคณะท่านอาจารย์เดินทางกลับ

ส่วนเหตุการณ์อื่นๆ ในวันที่ ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๕
หลังฉันเข้า เวลา ๐๗.๓๐ น. แล้ว ท่านอาจารย์พร้อมด้วยคณะ เข้า
ตรวจเยี่ยมการเรียนการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน เมื่อสอบอารมณ์ผู้
ปฏิบัติทั้งพระภิกษุ และคฤหัสถ์ท่านที่ ๕ ผ่านไป ท่านอาจารย์บอก
ถวายเก้าอี้ที่ท่านนั่งซึ่งเป็นเก้าอี้ที่ท่านอาจารย์ใช้นั่งสอนกัมมัฏฐาน
แก่ศิษย์ที่สำนักวิปัสสนาสมมิตร์-ปราณีแก่ข้าพเจ้า พร้อมทั้งแนะนำ
คุณสมบัติ ประโยชน์ใช้สอย วิธีใช้ ความสะดวกสบายในการใช้สอย
ความเด่นของวัสดุที่ทำ พร้อมทั้งสาธิตวิธีใช้แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าคลั่ง
แล้วสรุปลงว่า วิปัสสนาจารย์สอนกัมมัฏฐานต้องนั่งเก้าอี้ใหญ่ให้
สะดวกสบาย ภูมิฐานสมฐานะ เวลาสอนกัมมัฏฐานให้ใช้เก้าอี้นี้ เก้าอี้
อื่น เล็กๆ น้อยๆ เอาออกไป

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นที่อัศจรรย์แก่ทุกคนในคืนนั้น คุณ-
คุณลักษณะกราบเรียนย้ำกับท่านอาจารย์ว่า “เก้าอี้ใหม่ของหลวงพ่อนะ
หลวงพ่อใช้นั่งสอบอารมณ์ที่หนองปรือทุกวัน ลูกเอามาเพื่อให้หลวง-
พ่อได้พักผ่อนสบาย ให้ท่านชิววาลไปแล้ว จะเอาที่ไหนใช้” ข้าพเจ้า
ถามท่านอาจารย์ว่า “ท่านอาจารย์ให้ผมแล้ว ท่านอาจารย์จะเอาที่
ไหนใช้” ท่านอาจารย์ตอบว่า “ของอาจารย์ยังมีอันนี้อาจารย์ให้
ท่าน” ข้าพเจ้าจึงกราบขอบพระคุณในอาภายิเมตตาจิตอันสูงยิ่งของ
ท่าน ที่มอบความไว้วางใจให้แก่ข้าพเจ้า

หลังจากนั้นท่านอาจารย์ออกเดินทางตรวจเยี่ยมสำนักงานองค์กรต่างๆ ของศูนย์ และตรวจเยี่ยมสถานที่ปฏิบัติ ส่วนของพระภิกษุผู้อยู่ในระดับคัดเลือก ๒ และระดับห้วงผล แล้วกลับเข้าพักผ่อนในสถานที่รับรอง และเดินทางกลับจังหวัดชลบุรี เวลา ๑๖.๐๐ น. เศษ ตลอดระยะเวลาที่ท่านอาจารย์ พักอยู่ที่ศูนย์ฯ สองวันนี้ ข้าพเจ้าสังเกตเห็นความบันเทิงเกษมสำราญ ความอารมณ์ดีตลอดเวลา เป็นที่บันเทิงในบุญกุศลอันน่าอนุโมทนาอย่างยิ่งของเรทุกคน

ในชีวิตประวัติที่รจนาครั้งนี้มีเนื้อหาสาระบางส่วนต่างไปจากที่มีผู้เขียนไว้แต่เดิมอยู่บ้าง แม้ว่าท่านอาจารย์จะได้ตรวจสอบแก้ไขเองแล้ว เกรงว่าจะมีผู้เข้าใจคณะผู้รจนามิได้ ดังนั้น ในวันอังคารที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ คณะข้าพเจ้าจึงเดินทางไปยังวัดภักทันทะอาสาภิเษกาวต จังหวัดชลบุรี เพื่อนำต้นฉบับที่ตรวจชำระเรียบร้อยแล้ว ไปให้ท่านอาจารย์ และคณะผู้รจนาร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องก่อนลงนาม ในครั้งนี้ข้าพเจ้าขออนุญาตถ่ายรูปท่านอาจารย์ เพื่อทำปกหนังสือด้วยตนเอง

หนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือเล่มแรก และเป็นครั้งแรก ที่ท่านอาจารย์นำมาให้ข้าพเจ้าเป็นประธานดำเนินการพิมพ์ เพื่อเป็นอนุสรณ์ในการตรวจเยี่ยมศูนย์ฯ หลังจากเปิดศูนย์ฯ อย่างเป็นทางการในวันวิสาขบูชา อาทิตยที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ จึงถือว่าเป็นเมตตานุสรณ์อันสำคัญที่ท่านอาจารย์ประทานให้ กรรมการบริหารศูนย์ฯ มูลนิธิฯ ตลอดจน คิษยานุศิษย์ และผู้เคารพนับถือทั้งปวงได้ให้ความสำคัญต่องานนี้มาก จึงร่วมสมทบเป็นเจ้าภาพจัดพิมพ์ที่รับทราบท้ายสุดเพียง ๑๐ วันได้จำนวนเงินถึง สองแสนบาทเศษ ในส่วนที่เป็นชื่อของข้าพเจ้ามีที่มาจาก ๒ แห่งแห่งแรกท่านอาจารย์ถวาย

ข้าพเจ้าจำนวน ๕,๓๗๐ บาทในวันที่ท่านมาเยี่ยมศูนย์ฯ แห่งที่สอง
คุณรุจามา วีระโอสถารกุล ถวายร่วมพิมพ์ในนามของข้าพเจ้า จำนวน
๕๐,๐๐๐ บาท ทั้งนี้ ก็ขออนุโมทนาบุญด้วยเจตนาอันดีกับทุกท่าน
ที่ร่วมแรงร่วมใจช่วยกันทำงานนี้ให้ได้บรรลุตามเป้าหมาย การทำงาน
อาจมีข้อบกพร่องไม่ถูกใจบางท่านอยู่บ้าง คณะผู้จัดทำและผู้เกี่ยวข้อง
ทั้งปวงขอประทานอภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอคุณพระศรีรัตนตรัยและบุญกุศลเจตนาอันบริสุทธิ์ดี ใน
อุปถัมภ์ธรรมทานสามัคคี ที่ได้ร่วมกันครั้งนี้ จงช่วยให้ท่านได้สม-
ปรารถนาในความดีงามทั้งปวงที่ตั้งใจ ความพ้นจากทุกข์ ความถึงซึ่ง
สุขเกษมสำราญ ความถึงพร้อมอย่างเต็มเปี่ยมด้วยบุญกุศลนี้ และ
ความเจริญในธรรม จนถึงนิพพานอันเป็นที่สุดแห่งทุกข์ จงมีแก่ท่าน
แก่ผู้ที่ท่านแผ่บุญกุศลให้ อุทิศให้โดยทั่วกันเทอญฯ

พระปลัดชัชวาล ชินสกละระ

(พระปลัดชัชวาล ชินสกละระ)

ประธานกัมมัฏฐานาจริยะ พุทธศาสนดบบัณฑิต

ประธานบริหารกิจการคณะสงฆ์ ที่พักสงฆ์ธรรมจักร

ประธานกรรมการบริหารศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธอริหาร

ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติ

กระทรวงศึกษาธิการประจำจังหวัดนครนายก

พระธรรมเทศนา

ปฏิจจสมุปบาทสงเขปกดา

โดย

ดร.พระภัททันตะ อาสภมทาเถระ

อัครมหากัมมัฏฐานาจริยะ

พุทธศาสนคฺชฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

ผู้อำนวยการใหญ่

ศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธวิหาร จ.นครนายก

ปธานกัมมัฏฐานาจริยะ สำนักวิปัสสนาสมมิตร-ปราณี

วัดภัททันตะอาสภเถรวาท

๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อวิชชาปัจจุยา สขุขารา สขุขารปัจจุยา วิภวณัน
วิภวณนปัจจุยา นามรูป นามรูปปัจจุยา สหાયตน
สหાયตนปัจจุยา ผลสฺส ผลสฺส-ปัจจุยา เวทนา เวทนาปัจจุยา
ตณฺหา ตณฺหาปัจจุยา อุปาทาน อุปาทานปัจจุยา ภโว
ภวปัจจุยาชาติ ชาติปัจจุยา ชรามรณ
โสภปรีเทวทุกขโทมนสฺสปฺยาสา สมฺภวณฺตี เอวเมตสฺส
เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนธสฺส สมฺทโย โหติตี.

บัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนาในปัจจุจสมุปบาท-
กถาโดยสมควรแก่กาลเวลา ดำเนินความว่า

ธรรมที่รู้ได้โดยยากในโลกมีอยู่ ๔ อย่าง คือ อริยสัจ
๑ สัตว์โลก ๑ ปฏิสนธิ ๑ ปัจจุจสมุปบาท ๑ ธรรม ๔
อย่างนี้ เป็นธรรมที่รู้ได้ยาก ยากที่จะอธิบาย ยากที่จะแสดง
ให้เข้าใจได้ ณ ที่นี้จักแสดงเฉพาะปัจจุจสมุปบาทอย่างเดียว

ในปัจจุสมุปบาทนั้น มีชาติความเกิด ชราความแก่ และ มรณะความตาย รวมอยู่ด้วย จักเริ่มแสดงชาติชรา มรณะนี้ก่อน ชาติ คือความเกิด เกิดขึ้นแล้วก็มีชรา เมื่อชราหนักขึ้นก็มีมรณะตามมาเป็นธรรมเนียมอยู่อย่างนี้

มีผู้เข้าใจกันอยู่โดยมากกว่า ผู้ที่จัดคือมรณะไปแล้ว วิญญาณไปลอยลอยอยู่ก่อนยังไม่ปฏิสนธิทันที ความเห็นอย่างนี้เป็นการเข้าใจผิด ที่จริงปฏิสนธิกับจุดนี้เกิดติดต่อกันทีเดียวโดยไม่มีระหว่างกัน^๑ เลย ที่เข้าใจว่าเมื่อคนตายแล้ววิญญาณออกจากร่างไปลอยลอยอยู่กลางๆ นั้น พรรคณะอย่างนี้พระพุทธศาสนาปฏิเสธ และ จัดเป็นมิจฉาทิฐิอย่างหนึ่งเรียกว่า อंतरภาวาทิฐิคือเห็นวิญญาณลอยอยู่กลางๆ พระพุทธศาสนาถือว่าพอจุดแล้ว ก็ปฏิสนธิต่อในทันทีนั้น โดยไม่มีระหว่างกันเลย

อธิบายว่า จุดกับปฏิสนธินี้ เมื่อว่าโดยฐานสมมุติว่าเป็นระยะทางแล้วก็จะรู้สึกว่ายู่ห่างไกลกันมากมายทีเดียว เช่นเมื่อเกิดเป็นมนุษย์แล้วตายไปเกิดเป็นเทวดาและพรหมตามลำดับขึ้นไปนั้น เทวดามีถึง ๖ ชั้น รูปพรหมมีถึง ๑๖ ชั้น และอรุพพรหมมีถึง ๔ ชั้น ยอดของภูมิชั้นสูงสุดนั้นได้แก่ เนวสัณญานาสนัญญายตนพรหมนับว่าสูง หรือไกลไปจากมนุษย์โลกนี้อย่างมากมายเหลือหลาย แต่เมื่อว่าโดยกาล

(๑) ระหว่างกลางคัน

เวลาแล้ว มันก็แวบเดียวเท่านั้นเองแหละ คือพอจืดตายลง ก็ปฏิสนธิเกิดทันที จะตายจากภูมิไหนไปเกิดในภูมิไหนไม่เลือกว่าสูงหรือต่ำ ไกลหรือใกล้ก็ตาม พอจืดแล้วก็ปฏิสนธิในทันทีทั้งนั้นแหละมนุษย์นี้พอตายแล้วอาจขึ้นไปเกิดในเนวสัญญานาสัญญายตนพรหมก็ได้ หรือเนวสัญญานาสัญญายตนพรหมนั้นเมื่อจืดแล้วอาจกลับลงมาเกิดในมนุษย์ก็ได้ ถึงกระนั้นระยะกาลแห่งจืดกับปฏิสนธิก็ชั่วแวบเดียวเท่านั้น

ถ้ามองดูโดยฐานะหรือโดยระยะทางกันแล้ว ก็จะทำให้เห็นว่าภูมิอันเป็นที่บังเกิดของสัตว์โลกนั้น มันช่างห่างไกลกันมากเหลือเกิน เพราะระยะทางแต่ละชั้นละภูมินั้นห่างไกลกันมาก จากมนุษย์ผ่านเทวดา และเทวดาแต่ละชั้นๆ นั้นก็ห่างกันมาก จากเทวดาผ่านพรหมอีก พรหมแต่ละชั้นนั้นยิ่งห่างกันมากหนักขึ้น ยิ่งอรุปรหมแต่ละชั้นก็ยิ่งห่างไกลกันมากอย่างเหลือประมาณทีเดียว แต่เมื่อว่าโดยกาลเวลาแล้วก็ชั่วขณะจิตเดียว คือแวบเดียวเท่านั้นเอง พอจืดจืดดับแล้ว ปฏิสนธิจิตก็เกิดขึ้นทันทีในระยะกระชั้นชิดติดกันนั้น

เพราะเหตุที่เข้าใจคลาดเคลื่อนไปว่า เมื่อคนตายแล้ว วิญญาณก็ออกจากร่างไปเที่ยวล่องลอยไม่เกิดในทันทีนี้เอง ในบางลัทธิจึงมีการช่วยส่งวิญญาณผู้ตายด้วยพิธีกรรมต่างๆ การกระทำอย่างนั้นเป็นวิธีไม่ถูกต้องตามธรรมชาติของ

พระพุทธศาสนา ที่ถูกนั้นพอจิตดับลงไปปฏิสนธิจิตก็เกิดขึ้นทันที ทั้งนี้ด้วยอำนาจพลังงานแห่งกรรมเป็นผู้ส่ง หา ได้มีผู้ใดใครอื่นมาจัดแจงให้ไม่ กรรมเขาจัดแจงของเขาเอง การที่เชื่อถือว้าวินญาณล่องลอยไปมาอยู่นั้นเป็นการเข้าใจผิด และจัดเป็นอันตรายแก่ผู้ที่เชื่อถืออย่างร้ายแรงทีเดียว

ก็แหละในจำพวกที่เชื่อถือว้าวินญาณกับปฏิสนธิเกิดสืบเนื่องติดต่อกันนั้น ก็ยังมีที่เข้าใจคลาดเคลื่อนอยู่อีก คือบางพวกเข้าใจว่า จิตดวงที่จิตในภพนี้แล้ว ก็ไปปฏิสนธิเกิดในภพหน้าอีก ทรรศนะอย่างนี้ก็ยังไม่ตรงตามหลักของพระพุทธศาสนาอยู่นั่นเอง พระพุทธศาสนาถือว่าจิต เจตสิกและรูปในภพนี้ก็ดับหมดในภพนี้ จิต เจตสิกและรูปในภพหน้าก็เกิดขึ้นในภพหน้า ไม่ใช่อันเดียวกัน แต่จะปฏิเสธว่าไม่สืบเนื่องกันก็ไม่ใช่ คือ จิต เจตสิก และรูปที่จิตดับไปในภพนี้นั้นแหละ เป็นปัจจัยให้ปฏิสนธิจิตพร้อมทั้งรูปเกิดในภพหน้าอุปมาเหมือนกับเมล็ดข้าวที่ชาวนาปลูกลงในที่นา มันเกิดเป็นต้นข้าว แล้วออกรวงเป็นเมล็ดข้าวขึ้นมา เมล็ดข้าวใหม่นั้นจะว่าเป็นเมล็ดข้าวอันเดียวกันกับเมล็ดข้าวที่ชาวนาปลูกลงไปนั้นก็ไม่ใช่ แต่จะปฏิเสธว่ามันไม่ได้สืบเนื่องมาจากเมล็ดข้าวนั้นก็ไม่ใช่ ฉะนั้นก็ดี จิต เจตสิก และรูปในภพนี้ก็ดับหมดในภพนี้ จิต เจตสิกและรูปในภพหน้าก็เกิดขึ้น

ใหม่ในภพหน้า จะว่ามันไม่สืบเนื่องกันก็ไม่ใช่ จะว่าเป็นอันเดียวกันก็ไม่ใช่ แต่มันเป็นเหตุปัจจัยสืบเนื่องกันฉันนั้น

ถ้าเข้าใจว่า เมื่อคนตายแล้ววิญญาณออกจากร่างไปเกิดในภพใหม่อีก วิญญาณเก่าไม่ดับเกิดสืบต่อไปเรื่อยๆ เพียงแต่ร่างกายเท่านั้นแตกดับสลายไป ส่วนวิญญาณไม่ดับไปเกิดในภพใหม่อีกทรงสนะอย่างนี้พระพุทธศาสนาเรียกว่า สัสสตทิฐิ คือ ความเห็นว่าเป็นสิ่งเที่ยงยั่งยืนอยู่ตลอดไป จัดเป็นมิจฉาทิฐิอย่างรุนแรงประเภทหนึ่ง ถ้าเข้าใจว่าเมื่อคนตายแล้วทุกสิ่งทุกอย่างสูญไปหมด มีชาติปัจจุบันนี้เป็นที่สุด ไม่มีอะไรไปเกิดอีก ทรงสนะอย่างนี้พระพุทธศาสนาเรียกว่า อจเฉททิฐิ คือ ความเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างสูญหมดอย่างสิ้นซาก จัดเป็นมิจฉาทิฐิอย่างรุนแรงอีกประการหนึ่ง และมีโทษมาก เพราะถ้าคนเราเห็นว่าชาติหน้าไม่มี ทำบุญไม่ได้บุญ ทำบาปไม่ได้บาปในชาตินี้แล้ว ก็ใครเลยจะไม่ทำบาป เพราะบาปมีเครื่องดึงดูดจิตใจให้ทำอยู่เป็นอันมากเหลือจะพรรณนา

เมื่อเชื่อว่าคนตายแล้ววิญญาณไม่ดับไปเกิดใหม่ ก็ว่าเป็นสัสสตทิฐิ ซึ่งเป็นความเห็นผิดประเภทหนึ่ง เมื่อเชื่อถือว่า คนตายแล้วสูญสิ้นซากไม่มีอะไรไปเกิดใหม่ก็ว่าเป็นอจเฉททิฐิ ซึ่งก็เป็นความเห็นผิดอีกประการหนึ่ง ถ้าเช่นนั้นพระพุทธศาสนาถืออย่างไร ?

พระพุทธศาสนาถือว่า คนตายแล้วสูญก็มี คนตายแล้วเกิดก็มี อธิบายว่า พระอรหันต์จำพวกเดียวเท่านั้นที่ตายแล้วสูญ คือ พระอรหันต์นั้นเมื่อปรินิพพานแล้วก็ไม่เกิดเป็นการสูญสิ้นภพชาติกันเลย บุคคลอื่นจากนั้นนับตั้งแต่พระอนาคามีบุคคลลงมาตายแล้ว ต้องเกิดอีก เพราะฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงถือว่า ที่เชื่อว่าตายแล้วสูญก็เป็นมิฉชาติฐิที่เชื่อว่าตายแล้วเกิดอีกก็เป็นมิฉชาติฐิ ส่วนที่เชื่อว่าตายแล้วเกิดอีกก็มี ตายแล้วสูญไปก็มี นี่เป็นทางสายกลาง จัดเป็นสัมมาทิฐิ ความเห็นที่ถูกต้องตามพระธรรมของพระพุทธศาสนา

ก็แหละ ในจำพวกที่เป็นสัสสตทิฐิ คือ ที่ถือว่าการตายแล้วต้องเกิดต่อไปอีกนั้นเล่าก็ยังมีพระธรรมต่างๆ กัน แยกย่อยออกไปอีก กล่าวคือ บางพวกถือว่าตายแล้ววิญญูณไม่ดับ แต่ก็ไม่ใช่แน่นอนลงไปว่า จะเกิดเป็นอะไร บางพวกถือแน่นอนลงไปว่าคนตายแล้วต้องไปเกิดเป็นคน นกตายแล้วต้องไปเกิดเป็นนก แมวตายแล้วต้องไปเกิดเป็นแมว ยังมีบางพวกถือแน่ชัดลงไปยิ่งกว่านั้นว่า คนไทยตายแล้วต้องไปเกิดเป็นคนไทย คนพม่าตายแล้วก็ต้องไปเกิดเป็นพม่า คนฝรั่งตายแล้วต้องไปเกิดเป็นฝรั่ง พระธรรมอย่างนี้ไม่ตรงตามหลักพระพุทธศาสนาเหมือนกันพระพุทธศาสนาถือว่าตายแล้วจะไปเกิดที่ไหนเป็นอะไร นั้นแล้วแต่กรรมต่างหาก

กรรมมีอำนาจจำแนกสัตว์โลกให้ไปเกิดเป็นอะไร ณ ภพ
ภูมิไหนๆ ก็ได้ คือคนเรานี้อาจไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานก็ได้
เป็นสัตว์นรกก็ได้ เป็นเทวดา หรือเป็นพรหมก็ได้ แล้วแต่
กรรมที่บุคคลได้สร้างสรรค์เอาไว้เป็นกฎเกณฑ์แต่ถึงกระนั้น
ก็ตาม วิญญาณที่เกิดขึ้นไม่ใช่ดวงเก่า ถ้าถือว่าดวงเก่าก็
เป็น สัสสตทิจิ ความจริงนั้น วิญญาณ หรือจิต เจตสิก และ
รูปในภพนี้ก็ดับหมดในภพนี้นั่นเอง ในภพใหม่ก็เกิดขึ้นใหม่
ด้วยอำนาจของกรรมในภพก่อน

ในจำพวกที่เป็นอุจเฉททิจิ คือ ที่ถือว่าตายแล้วสูญ
นั้น ก็ยังมีพระคัมภีร์ต่าง ๆ กันแยกย่อยออกไปอีก กล่าวคือ ที่
ถือว่าตายแล้วสูญบางส่วนก็มี ที่ถือว่าตายแล้วสูญทั้งหมด
แต่สูญในฐานะต่างกันก็มี คือบางพวกเห็นว่า จำพวกมนุษย์
ตายแล้วสูญ บางพวกเห็นว่าจำพวกพรหมตายแล้วสูญ
บางพวกก็เห็นว่า จำพวกอรุพพรหมตายแล้วสูญ แต่ทั้งนี้
ก็ถือลงกันว่า ตายแล้วสูญทั้งนั้น พระคัมภีร์นี้ก็ไม่ตรง
ตามหลักพระพุทธศาสนาเหมือนกัน พระพุทธศาสนาถือว่า
ที่ตายแล้วสูญนั้นต้องเป็นพระอรหันต์จำพวกเดียวเท่านั้น
นอกจากนั้นตายแล้วต้องเกิดอีกต่อไปจนกว่าจะสำเร็จเป็น
พระอรหันต์

มัชฌิมาปฎิปปทา ข้อปฏิบัติที่ถือว่าเป็นทางสายกลาง
ไม่ออกนอกกลุ่มนอกทางนั้น ไม่ใช่ถือว่าวิญญาณในภพเก่านี้ไป

เกิดในภพใหม่ และไม่ใช่ว่าวิญญูญาณในภพเก่าดับสูญไปเลยโดยไม่มีอะไรที่เป็นปัจจัยสืบต่อไปในภพใหม่ ที่ถือว่าเป็นทางสายกลางที่ถูกนั้นคือ ถือว่าสภาวะธรรมคือจิต เจตสิก และรูปในภพเก่าก็ดับไปในภพเก่า จิต เจตสิก และรูปในภพใหม่ก็เกิดขึ้นในภพใหม่ แต่ทว่าเป็นเหตุปัจจัยให้สืบเนื่องกันดังที่ได้แสดงเป็นอุปมาด้วยเมล็ดข้าวปลูกมาแล้วนั้น

ชื่อว่า ...

รูปนามมันเกิดมันดับนั้น หมายความว่าอย่างไร?

หมายความว่า สภาวะของรูปและนามนี้เกิดแล้วดับเกิดแล้วก็ดับ สืบต่อไปอย่างรวดเร็วที่สุดอยู่อย่างนี้ตลอดไป ผู้ที่ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน หรือ ผู้ที่ได้เรียนรู้สภาวะปรมาตมธรรมเป็นอย่างดีแล้ว จึงจะรู้ได้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า สภาวะของรูปและนามนี้มันเกิดดับสืบเนื่องกันไปมิใช่เป็นสภาพนิ่งคงที่อยู่เฉยๆ สำหรับผู้ที่ไม่ได้เรียน และไม่ได้ปฏิบัตินั้นอย่าพูดถึงความดับของรูปและนามเลย แม้เพียงคำว่ารูปและนามก็ยังไม่รู้ความหมายที่ถูกต้อง

รูปนั้น ได้แก่สิ่งที่ เราอาจแลเห็นได้ จับต้องได้ ถูกต้องได้ เมื่อกล่าวโดยหยาบๆ ก็ได้แก่อัตตาภพร่างกายของคนเรานี่เอง นามนี้ ได้แก่สภาวะที่เราแลเห็นไม่ได้ จับต้องไม่ได้ ถูกต้องไม่ได้ โดยใจความ ณ ที่นี้ได้แก่จิต ความนึกคิด เจตสิก ธรรมชาติที่ประกอบกับจิต ประดุจแต่งจิตให้เป็นต่าง ๆ

นามรูปเหล่านี้มันเกิดดับสืบทอดกันอยู่เสมอ เก่าดับไป ใหม่
เกิดขึ้นแทน

หากจะมีปัญหาว่า ถ้ารูปนามเหล่านี้มันเกิดดับอยู่
เสมอแล้ว โฉนดคนเราจึงนั่งอยู่เฉย ๆ อย่างนี้ ไม่เห็นมันเกิด
มันดับที่ตรงไหนสักที

แม้ว่า สภาวะธรรมนี้ละเอียดมาก ผู้ศึกษาจะพึงรู้ได้
ด้วยข้ออุปมา เช่นดวงไฟที่เราแลเห็นกันอยู่ที่นี่ ก็เกิดดับสื
บทอดกันอยู่เหมือนกัน แม้ทางวิชาวิทยาศาสตร์ก็แสดงว่าดวง
ไฟมันเกิดดับติดต่อกันไป ไม่ใช่ดวงเดียวสว่างอยู่เฉย ๆ ดังที่
ปรากฏแก่ตาคนเรา ความจริงมันดับแล้วเกิดต่อกันเรื่อย ๆ
ไปฉันใด รูปนาม อันได้แก่ จิต เจตสิก และรูปเหล่านี้ มันเกิด
ดับติดต่อกันไปฉันนั้น และมันเกิดดับเร็วยิ่งกว่าดวงไฟเสีย
อีกเพราะฉะนั้นเราจึงไม่อาจมองเห็นได้ด้วยตาว่ามันเกิดดับ
อยู่เสมอ หากเราอนุমানเอาเองหรือด้วยเหตุที่ปัญญาเรา
อ่อนไม่มีกำลังเร็วพอ เราจึงไม่อาจรู้ได้ว่า รูปที่ดับไปกับรูป
ที่เกิดขึ้นใหม่มันต่างกันอย่างไร เพราะมันกระชั้นชิดติดกัน
เหลือเกิน ความเปลี่ยนแปลงของรูปที่เกิดดับนั้นมันชั่วขณะ
นิดเดียวเท่านั้น เราจึงสังเกตไม่ได้

แต่ถ้าเราจะสังเกตดูระยะที่ห่าง ๆ เราก็จะเห็นได้ว่ารูป
มันเกิดดับ และเปลี่ยนแปลงไปจริง ๆ เช่น รูปเมื่อเป็นเด็กกับ
รูปเมื่อเป็นผู้ใหญ่มันต่างกันมากทีเดียว ข้อนี้เราจะปฏิเสธว่า

รูปเมื่อเป็นเด็กโน้นไม่ใช่รูปที่เป็นผู้ใหญ่นี้ไม่ได้ และจะรับว่าเป็นรูปอันเดียวกันเสียทั้งหมดก็ไม่ได้ แล้วทำไมมันจึงไม่เหมือนกันเล่าทั้งนี้เพราะมันเกิดดับเกิดดับและค่อยๆเปลี่ยนแปลงสภาพไปที่ละนิด โดยที่เราไม่รู้สึกรู้สียงหรือสังเกตไม่เห็นความจริงนับแต่มันเกิดขึ้นแล้ว มันก็เกิดดับและเปลี่ยนแปลงต่อกันไปเรื่อยๆ ไม่ช้าไม่นานเท่าไรรูปชราก็มีปรากฏให้เห็นผู้ที่ชราเพียงเล็กน้อยต่อไปมันก็ชรามากขึ้นทุกทีในที่สุดรูปมรณะก็ปรากฏให้เห็นแก่คนทั้งหลาย มันเกิดดับเปลี่ยนแปลงเรื่อยไปเป็นธรรมเนียมอย่างนี้โดยไม่มีการหยุดยั้งเลย แต่ด้วยเหตุที่ปัญญาเราอ่อนจึงไม่สามารถที่จะเห็นรูปขณะมันเกิดดับเปลี่ยนแปลงติดต่อกันไปแต่เมื่อเรามองดูระยะกาลห่าง ๆ ก็จะได้เห็นว่ารูปมันเกิดดับจริง ๆ อย่างนี้

กายและจิตที่ดับไปแล้วกับรูปและนามที่เกิดขึ้นใหม่นั้น จะว่าไม่เกิดสืบเนื่องกันไม่ได้ ความจริงมันเกิดติดต่อกับสืบเนื่องกันไปอย่างไม่ขาดสาย เราจะปฏิเสธรูปเมื่อเป็นเด็ก ๆ กับรูปเมื่อเป็นผู้ใหญ่ว่ามันเป็นคนละอันนั้นไม่ได้ ความจริงมันก็รูปอันเดียวกันนั่นเองแต่ว่ามันเปลี่ยนแปลงสภาพไป มันดับแล้วมันก็เกิดขึ้นใหม่โดยติดต่อกันเป็นทอด ๆ ต่อเนื่องกันไปอย่างนี้

สำหรับผู้ที่ได้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน จนทำให้วิปัสสนาปัญญาเกิดขึ้น นับตั้งแต่นามรูปปริเฉทญาณไป

จนถึงอุทัพพญาณแล้ว ก็จะเห็นด้วยวิปัสสนาปัญญา ได้ชัดทีเดียวว่ารูปนามนี้มันเกิดดับจริงๆและรู้ว่ามันเกิดดับ ด้วยอาการอย่างไร ย่อมรู้ได้ด้วยตนเองโดยเฉพาะ สมกับคำ สรรเสริญพระธรรมว่า “เป็นธรรมที่ผู้รู้ทั้งหลายจะพึงรู้ได้ เฉพาะตน” ข้อนี้เป็นสิ่งที่น่าประหลาดอัศจรรย์จริงๆ พระพุทธเจ้าทรงทำให้ผู้รู้เข้าพิสูจน์ด้วยการลงมือปฏิบัติว่ารูปนามมันเกิดดับจริงๆถ้าเราไม่พิสูจน์ด้วยการปฏิบัติแล้วเราก็จะไม่มีโอกาสที่จะรู้ได้เลยว่า รูปนามนั้นมันเกิดดับอยู่เป็นนิจ ด้วยอาการอย่างไร?

รูปนามที่ดับไปกับรูปนามที่เกิดขึ้นใหม่นั้นมันต่อเนื่องกันอย่างไร?

ข้อนี้นักศึกษาจะพึงรู้ด้วยอุทาหรณ์ เช่น เสียงที่ดังขึ้น ในครั้งแรกนั้น มันดับไปในครั้งแรกนั่นเอง แต่มันเป็นปัจจัย ให้เสียงใหม่เกิดขึ้นต่อไปอีก อีกอย่างหนึ่งเช่นเมื่อเราเข้าไป ในป่า แล้วร้องตะโกนขึ้นดัง ๆ เสียงที่ดังขึ้นนั้นมันดับไปที่เรานั้นเอง แต่มันเป็นปัจจัยให้เกิดเสียงสะท้อนขึ้นมาในระยะติดกัน และดังเหมือนกับเสียงที่เราตะโกนขึ้นนั้น ข้อนี้จะว่าเสียง ที่ร้องตะโกนขึ้นครั้งแรกนั้น มันแล่นไปหรือก็ไม่ใช่ ที่จริง เสียงที่เราตะโกน ณ ที่นี้มันดับอยู่ที่นี้เอง และเสียงที่ดังก้อง ขึ้นนั้นมันก็เกิดขึ้น ณ ที่โน่นนั่นเอง แต่ว่ามันเป็นปัจจัยต่อ เนื่องกันกับเสียงที่ดังก้องขึ้นนั้น จะว่าเป็นเสียงเกิดขึ้นใหม่

โดยลำพังก็ไม่ใช่ จะว่าเป็นเสียงเก่าที่ดังขึ้นครั้งแรกนั้นก็ไม่ใช่
ด้วยประการฉะนี้

สามัญชนโดยมากย่อมไม่เข้าใจว่า คนเราที่จะไปเกิดที่
โน้นที่นี้มันมันไปกันอย่างไร เช่นมนุษย์จะไปเกิดเป็นเทวดา
หรือคนไทยจะไปเกิดเป็นคนฝรั่ง เช่นนี้ มันไปกันอย่างไร มัน
ขึ้นรถหรือลงเรือไปหรือ?

การที่คนตายแล้วไปเกิดในที่ต่าง ๆ คือ ไปเกิดในต่าง
ชาติต่างศาสนา หรือต่างชั้นภูมิกันนั้น มันสำเร็จด้วยอำนาจ
วิบากกรรม และวิบากกรรมนั้นเป็นชาตินามธรรม เราจะ
เอาความเคลื่อนไหวไปของรูปธรรม มาเปรียบเทียบกับนั้นไม่ได้
เช่น แสงมันมีคลื่นแสงเคลื่อนไปตามอำนาจคลื่นแสงนั้น คือ
มันกระทบกันเป็นทอดๆ เรื่อยไป เสียงมันก็มีคลื่นของมัน
กระทบกันเป็นทอดๆ ไปเช่นเดียวกันนี้เป็นเรื่องของรูปธรรม
เพราะฉะนั้น การเคลื่อนไหวของคลื่นแสงหรือคลื่นเสียงนั้น
มันก็เคลื่อนไปตามกำลังของรูปธรรม

ส่วนนามธรรมที่เคลื่อนไปตามอำนาจวิบากกรรมนั้น
จะเอามาเปรียบเทียบกับรูปธรรมไม่ได้ นักศึกษาพึงทราบ
ด้วยข้ออุปมาอย่างนี้ เช่นคนที่เดินทางผ่านไปยังตำบล หรือ
จังหวัดไกลๆ มาแล้ว เมื่อเขานึกถึงตำบลหรือจังหวัดที่เขา
เคยไปมาแล้วนั้น เขาก็เห็นตำบลหรือจังหวัดนั้นด้วยทางใจ
ทันที นั่นเขาเห็นได้อย่างไร เขาไปด้วยรถหรือด้วยเรือหรือ

ขึ้นเครื่องบินไป เปลาťทั้งนั้น เขาก็อยู่ ณ ที่นี้เอง แต่เขาสามารถเห็นได้ คือ รู้ได้ซึ่งตำบลหรือจังหวัดนั้น นี่แหละอำนาจของนามธรรม หรือวิบากกรรมนั้นมันไปด้วยอำนาจของมันเองอย่างรวดเร็วอย่างนี้

อีกอย่างหนึ่ง เช่นเพชรนิลจินดาอันมีค่า ที่เราเก็บใส่หีบลั่นกุญแจไว้อย่างมิดชิด แต่พอเรานึกถึงมันเท่านั้นเราก็จะเห็นมันซึ่งอยู่ในหีบนั้นทันที เราเข้าไปในหีบนั้นได้อย่างไร ความจริงเราไม่ได้เอาตัวเข้าไปในหีบนั้น แต่เราเข้าไปด้วยนามธรรมคือสังจิตเข้าไปต่างหาก

ความเคลื่อนไหวของนามธรรมต่างจากความเคลื่อนไหวของรูปธรรม คือความเคลื่อนไหวของรูปธรรมต้องมีวัตถุอะไรมากระทบกันเป็นทอดๆ ไป ส่วนความเคลื่อนไหวของนามธรรมนั้นเป็นไปด้วยอำนาจวิบากกรรม กรรมดีส่งผลไปเกิดในคติภพที่สูง กรรมชั่วก็ส่งผลไปบังเกิดในคติภพที่ต่ำ เช่น ถ้าคนเราทำอกุศลทุจริตต่างๆ ก็ไปบังเกิดเป็นสัตว์นรกบ้าง เปตบ้าง อสุรกายบ้าง สัตว์ดิรัจฉานบ้าง ถ้าทำกุศลสุจริตต่างๆ ก็ไปบังเกิด เป็นมนุษย์บ้าง เป็นเทวดาบ้าง เป็นพรหมบ้าง ความเคลื่อนไหวของรูปธรรมกับนามธรรมนั้นมันต่างกันอย่างนี้

เมื่อสัตว์เกิด เกิดนั้นแหละชื่อว่าชาติ ชาติคือความเกิดขึ้น เมื่อชาติความเกิดขึ้นมีแล้ว ชรา พยาธิ และมรณะ

ก็ตามมา แต่ในปัจจุสมุปบาทนั้น ท่านไม่ได้แสดงถึงพยาธิ เพราะพยาธินั้น บางภูมิก็มีน้อยจึงมองไม่เห็น บางภูมิก็มีมากท่านจึงไม่แสดง ส่วนชราและมรณะนี้ ถ้ามีชาติความเกิดขึ้นแล้ว ก็ต้องมีปรากฏชัดเจนอนเสมอ

ชาติความเกิดขึ้นนี้มันเป็นตัวทุกข์ เพราะฉะนั้นเมื่อชาติเกิดขึ้นมาแล้วมันจึงนำเอาความทุกข์มาด้วย ผู้ใดที่ยังต้องเกิดอีกผู้นั้นชื่อว่ายังนำเอาความทุกข์มาด้วย เมื่อมีชาติเกิดขึ้นแล้วก็มีชราและมรณะตามมา นี่ก็เป็นทุกข์แต่ละประการเช่นกัน

ชาติเป็นเหตุให้เกิดชราและมรณะ นี่เป็นผลโดยตรง เพราะไม่ว่าใคร ๆ ทั้งนั้นจะหลีกเลี่ยงจากผลโดยตรงนี้ไปไม่ได้เลย ส่วนโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส นั้นเป็นผลโดยอ้อม เพราะถ้าผู้ใดมีปัญญารู้เห็นข้อเท็จจริง รู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง แล้วก็อาจหลีกเลี่ยงได้ ส่วนชาติชรา และมรณะนั้นหลีกเลี่ยงไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น ชราและมรณะ จึงจัดเป็นผลของชาติโดยตรง ส่วนโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จัดเป็นผลโดยอ้อม

ชาติเป็นเหตุให้เกิดชราและมรณะ ซึ่งเป็นผลโดยตรง และให้เกิดโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และ อุปายาส ซึ่งเป็นผลโดยอ้อม แหะเมื่อผลเหล่านี้เกิดขึ้นแล้ว อาสวะ *

(๒) การพิกัดของกิเลส

ย่อมเกิดขึ้น เมื่ออาสวะเกิดขึ้นแล้วอวิชชา^๓ ก็เกิดอีกเพราะฉะนั้น อาสวะนี้แหละ เป็นตัวเหตุให้เกิดอวิชชา คือวกไปหาต้นอีก เมื่อคนเราเกิดมีชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและ อุปายาส แล้วก็วกวนไปหาอวิชชาอีก ถ้ายังละสิ่งเหล่านี้ไม่ได้ ความววนหรือความเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสารก็ยังมีอยู่ต่อไป

ในองค์ธรรมของปฏิจจสมุปบาท ๑๒ ประการนั้น

ณ ที่นี้ ยกเอาชาติ ขึ้นมาแสดงเป็นประเภทแรก

เราทำนทั้งหลายที่กำลังนั่งกันอยู่นี้ หมายความว่า มีชาติเกิดขึ้นแล้วทั้งนั้น เมื่อชาติเกิดขึ้นแล้ว ก็มีชราและมรณะติดต่อกันไปเรื่อย ๆ ที่จริง ชรา นั้นมิได้หมายความว่าแก่หง่อม ดังที่สามัญชนรู้จักกัน แม้แต่เพียงรูปร่างเปลี่ยนจากสภาวะเดิมไปนิดเดียวเท่านั้นก็เป็นชราแล้ว ตอนแรก ๆ เรียกว่า แก่ขึ้น คนสามัญชนไม่ค่อยจะรู้จักกัน เช่น เด็ก ๆ เป็นหนุ่มเป็นสาวขึ้นมา ก็พากันนิยมชื่นชมยินดี เมื่อเป็นหนุ่มเป็นสาวเต็มที่แล้วก็แก่ลง ตอนที่แก่ลงจึงค่อยรู้จัก และรู้สึกไม่นิยมชื่นชมยินดีเหมือนเมื่อแก่ขึ้น ในระยะที่ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดขึ้นนี้ ท่านเรียกว่า อาสวะ และอาสวะนี้เป็นเหตุให้เกิดอวิชชาขึ้นอีก เพราะฉะนั้น ปฏิจจสมุปบาท จึงมีอาการววน

(๓) อวิชชา คือ ความไม่รู้แจ้ง ความมืด ๆ

เป็นวงกลม คนผู้ตกอยู่ในอำนาจ ปฏิจจสมุปบาท จึงววน
คือเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏสงสารไม่รู้จักจบจักสิ้นสักที
มีอาการเหมือนมด ซึ่งเดินวนเวียนอยู่ที่ขอบปากถ้วยแก้ว
ฉะนั้น

องค์ธรรมในปฏิจจสมุปบาทนั้น แต่ละประการต่าง
ก็เป็นปัจจัยอุดหนุนเกื้อกูลให้กันและกันเกิดขึ้นเป็นทอดๆ
ดังนี้

“อวิชชาปัจจัย สขารา” เพราะอวิชชา คือความ
ไม่รู้แจ้งสภาวะธรรม ตามจริงเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร อัน
ได้แก่บุญและบาป

“สังขารปัจจัย วิญญาณ” เพราะสังขาร คือบุญ
และบาปนั้น เป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ อันได้แก่ปฏิสนธิ
จิต

“วิญญาณปัจจัย นามรูป” เพราะวิญญาณ เป็น
ปัจจัยให้เกิดนามและรูป อันได้แก่ เจตสิกธรรมและกรรม
ชรูป

“นามรูปปัจจัย สหายน” เพราะนามรูปเป็น
ปัจจัยให้เกิดอายตนะ ๖ มี จักขวยตนะ เป็นต้น

“สหายน ปัจจัย ผสโส” เพราะอายตนะ เป็น
ปัจจัยให้เกิดผัสสะ ๖ มี จักขุสัมผัส เป็นต้น

(๕) อายตนะ ๖

“ผสฺสปจฺจยาเวทนา” เพราะผัสสะ เป็นปัจจัยให้
เกิดเวทนา ๖ มี จักขุสัมผัสผัสสาเวทนาเป็นต้น

“เวทนาปจฺจยา ตณฺหา” เพราะเวทนา เป็นปัจจัย
ให้เกิดตัณหา ๓ มีกามตัณหา เป็นต้น

“ตณฺหาปจฺจยา อุปาทาน” เพราะตัณหา เป็น
ปัจจัยให้เกิดอุปาทาน ๔ มีกามุปาทานเป็นต้น

“อุปาทานปจฺจยาภโว” เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย
ให้เกิดกรรมภพ

“ภวปจฺจยา ชาติ ” เพราะภพเป็นปัจจัยให้เกิดชาติ

“ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสกะปริเทวะทุกขโทมนสสุ-
ปายาสา สมุททมนฺติ” เพราะชาติเป็นปัจจัยให้เกิด ชราและ
มรณะ ซึ่งเป็นผลโดยตรง และเกิด โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัส อุปายาส ซึ่งเป็นผลโดยอ้อม

“เอวเมตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย โหติ”
กองทุกข์สิ้นทั้งมวลนั้น ย่อมเกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัยเป็น
ทอดๆ ด้วยประการฉะนี้

และเมื่อชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และ
อุปายาส เหล่านี้เกิดขึ้นแล้ว เป็นอาสวะกิเลสทั้งสิ้น อาสวะก็
เป็นเหตุให้เกิดอวิชชาขึ้นอีก แล้วก็เกิดสังขาร วิญญาณ และ
นามรูปเป็นลำดับไปอีก มันมีอาการรวกวนเป็นวงกลมซึ่ง
เรียกว่า สังสารวัฏ เหมือนกับมดเดินวนเวียนที่ขอบปาก

ด้วยแก้วอย่างนี้แล

เมื่อได้ยกปฏิจจสมุปบาทมาแสดงโดยสังเขปดังนี้ แล้วปัญหาที่จะพิจารณาศึกษาต่อไปนั้น ก็คือ ทำอย่างไร เรา จึงจะหลุดพ้นไปจากอำนาจปฏิจจสมุปบาท หรือหลุดพ้นไป จากความเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ เพราะการเวียน วายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏนั้น มันเป็นทุกข์อย่างใหญ่หลวง ดังกล่าวมาแล้ว

มันเป็นทุกข์อย่างไร?

ที่จริง เมื่อเราพิจารณาเพียงชั่วชาติเดียวเท่านั้น เราก็ จะมองเห็นได้ที่เดียวว่า คนเราเกิดขึ้นมาแล้ว ไม่ใช่ดำรงคงที่ อยู่ แต่มันต้องแก่ต้องเจ็บ และต้องตายในที่สุด เพียงเท่า นี้ก็มองเห็นว่า เป็นทุกข์อย่างน่ากลัวแล้ว ยิ่งพิจารณาดูไป กว้างๆ ตามหลักฐานที่ท่านแสดงไว้ ยิ่งจะเป็นสิ่งที่น่าสะอิด สะหวาดกลัวอย่างที่สุด เพราะการเกิดนี้ จะเลือกเอาเองตาม ชอบใจไม่ได้ ต้องเกิดขึ้นตามอำนาจของกรรม และกรรมนี้ ก็มีทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม ถ้าเราไปพลาดพลั้งเข้า เรา ก็จะทำอกุศลกรรมไว้อย่างเหลือหลาย ที่จริงอกุศลกรรมนั้น เราต้องเคยทำมาอย่างแน่นอนทีเดียว เพราะเราทำกันทั้ง หลายได้เคยเกิดมาแล้วอย่างนับชาตินับภพไม่ถ้วน

ตามหลักฐานที่ท่านแสดงไว้ คนเราเกิดมาแต่ละชาติ นั้น เกิดในทุกข์ดิฏฐิมิมากกว่าเกิดในสุขดิฏฐิมิ ลองพิจารณา

กันดูเพียงง่าย ๆ อย่างนี้ว่า ที่เกิดเป็นมนุษย์มีสักเท่าไร ที่เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานมีสักเท่าไร เพราะจะเห็นได้ว่า สัตว์ที่ไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานนั้น มันช่างมากมายเสียเหลือเกิน พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้มาแล้ว มากต่อมากพระองค์ด้วยกัน และพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์นั้น ได้ทรงช่วยรื้อสัตว์เข้าสู่ปริณิพพานถึง ๒๔ อสงไขย แล้วทำไมพระพุทธเจ้าไม่ทรงโปรดเราในจำนวนนั้นบ้างเลย เรายังอยู่รอดพระเนตรพระกรรณมาจนบัดนี้ สงสัยว่าในระหว่างกาลอันยืดยาวนานนั้น เราจะไหลไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน หรือเป็นสัตว์นรกอยู่เสียทีเดียว การที่เราได้เกิดเป็นคน และได้มานั่งฟังเทศน์ฟังธรรมอยู่อย่างขณะนี้ ก็เห็นจะน้อยครั้งเต็มที และคงจะเป็นจำพวกที่ฟังเทศน์ง่วงนอนดูละครตาแจ้งด้วยพระพุทธเจ้าจึงทรงโปรดไม่ได้เพราะฉะนั้น ทุกคนที่เกิดมาแล้ว คงจะได้ประสบทุกข์กันมาอย่างมากมายนักหนาทีเดียว

การที่คนเราเกิดมาเป็นทุกข์นั้น ถ้ายังคิดยิ่งพิจารณา ก็ยิ่งเห็นทุกข์มากขึ้น อย่างเหลือที่จะพรรณนา และต่อไปนี้ ถ้าไม่คิดแก้ไขปรับปรุงตนเองเสียใหม่ คือไม่ปฏิบัติตนให้พ้นไปจากความวอกวน ด้วยอำนาจปฏิเสธสมุပ္บาทแล้ว ข้างหน้ายังจะต้องประสบกับความทุกข์ อีกอย่างมากมายเหลือหลาย เหมือนอย่างอดีตที่เคยได้ประสบพบเห็นมานั้นแหละ เพราะฉะนั้น เมื่อเราได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ได้พบพระ-

พุทธศาสนา ได้รู้จักทางปฏิบัติ ที่จะทำตนให้หลุดพ้นจาก
ทุกข์แล้วเช่นนี้ ควรภูมิใจว่า เป็นโชคลาภอันใหญ่หลวง
สมควรแท้ที่เดียวที่จะพึงลงมือปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐาน
เจริญตามพระพุทธโอวาท เพื่อความหลุดพ้นจากกองทุกข์
อันน่าสยดสยอง น่าสอด้หวาดกลัวเห็นปานนั้น ดังตัวอย่าง
ที่พระสาวกผู้เจริญรอยตามพระพุทธองค์ ได้พ้นจากกอง
ทุกข์ไปแล้วก็ปรากฏอยู่มากมาย และการปฏิบัติธรรมนั้น
เราไม่ต้องแสวงหาทุนรอนภายนอกอะไร ให้เป็นการลำบาก
ยากเย็นเพียงแต่ตัดสินใจให้แน่วแน่ แล้วลงมือปฏิบัติตาม
หนทาง ที่พระพุทธองค์ทรงประทานไว้แล้วเท่านั้น ประกอบ
ด้วยสมัยนี้ ครูบาอาจารย์ ผู้เป็นกัลยาณมิตรสามารถจะสอน
ศิษย์ได้ก็พอมืออยู่ตามสมควรแล้ว

ทำอย่างไรเราจะพ้นจากอำนาจแห่งปฏิจจสมุปบาท
หรือพ้นจากสังสารวัฏฏทุกข์เล่า ในทางปฏิบัตินั้น เบื้องต้น
พึงศึกษาให้เข้าใจในปฏิจจสมุปบาท พอเป็นแนวทางก่อน
แล้วจึงลงมือปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อตัดปฏิจจสมุ-
ปบาทนั้น โดยนัยมีอาทิดังต่อไปนี้

ปฏิจจสมุปบาทนั้น

มันพาคนเราให้หมุนวนไปได้อย่างไร ?

พึงเห็นตัวอย่างเช่น จักขุประสาทกับรูปารมณักระทบ
กันเข้ามันเกิดจักขุวิญญาณขึ้น จักขุประสาทคือประสาท

ทางตา รูปารมณคือรูปที่เป็นสีต่าง ๆ เมื่อกระทบกันเข้าแล้ว มันก็เกิดอาการเป็นรูปขึ้นมา อาการเห็นรูปนั้นเรียกว่า จักขุวิญญาน จิตเมื่อเกิดอาการเห็นรูปขึ้นแล้ว มันก็เกิดชอบใจบ้าง ไม่ชอบใจบ้าง หรือยินดีบ้าง ยินร้ายบ้าง เมื่อเป็นดังนี้ ชื่อว่าปัจจัยสมุบาทพาหุมนไปแล้ว พระพุทธเจ้าตรัสสอน ให้ตัดปัจจัยสมุบาทเสียให้ขาด อย่าปล่อยให้มันพาหุมนไปตามอำนาจเช่นนั้น

จะตัดอย่างไร ?

คือ เมื่อเห็นรูปทางตา ได้แก่เมื่อจักขุประสาทกับรูปารมณกระทบกันเข้า จักขุวิญญานเกิดขึ้น แล้วผัสสะก็เกิดขึ้น (เรียกเต็มๆว่า จักขุสัมผัส) เมื่อผัสสะเกิดขึ้นแล้ว เวทนา คือความยินดีหรือความยินร้ายก็เกิดขึ้น เมื่อปล่อยให้มันเป็นไปตามธรรมดาอย่างนี้ ชื่อว่าปัจจัยสมุบาทพาหุมนไป ส่วนวิธีที่จะปฏิบัติ มิให้ ปัจจัยสมุบาทพาหุมนไป คือตัดปัจจัยสมุบาทให้ขาดนั้น ขณะที่ผัสสะเกิดขึ้น ต้องตัดตรงที่ผัสสะให้ขาด อย่าให้มันต่อไปถึงเวทนา โดยใช้สติกำหนดให้เพียงแค่ว่าเห็นเท่านั้น อย่าให้มันเลยไปเป็นว่าเราเห็น คืออย่าให้เห็นเป็นหญิงเป็นชาย เป็นดีเป็นไม่ดี เป็นชอบเป็นไม่ชอบ ฟังกำหนดพิจารณาตัดให้ขาดลงไปที่ตรงผัสสะนี้บ่อย ๆ โดยทำนองนี้

ความจริง จักขุประสาทก็ดี รูปารมณก็ดี มันเกิด

ขึ้นชั่วขณะนิดหนึ่งแล้วมันก็ดับไป และเมื่อมันกระทบกันเข้า เกิดเป็นจักขุวิญญาณจิตขึ้นแวบเดียวแล้วก็ดับไปในทันที นั้นเหมือนหินกับเหล็กไปกระทบกัน แสงไฟเกิดขึ้นแวบเดียว แล้วมันก็ดับหายไปทันทีที่ทันใดนั้น ถ้าผู้ปฏิบัติเพียรพยายามกำหนดให้เห็นเพียงแต่สักว่าเห็นแค่นี้แล้ว มันก็ดับหายไปเพียงแค่นั้นเอง มันไม่เลยไปเป็นเราเห็น ฉันเห็น ข้าเห็น ถ้าตัดได้ที่ตรงผัสสะนี้แล้ว ปฏิจจสมุปบาททั้งหมด ก็ขาด สะบันงาเพียงแค่นี้ ไม่มีอำนาจจะหมุนต่อไปอีก คือไม่เป็นปัจจัยให้เกิดเป็นเวทนาเป็นต้นเหตุต่อไป ถ้าผู้เจริญวิปัสสนา ก็มีภูมิตั้งมั่นปฏิบัติหมั่นกำหนดให้ขาดบ่อย ๆ แล้วเมื่อ ญาณแก่กล้าขึ้นมันก็จะตัดได้อย่างเด็ดขาดทีเดียว

“ผู้ปฏิบัติพึงพยายามตัดปฏิจจสมุปบาทให้ขาดลง ตรงที่ผัสสะด้วยวิธีการอย่างนี้”

ตามธรรมดา คนเรานั้นมีทวารไว้เป็นประจำตนสำหรับรับรู้อารมณ์ภายนอกคนละ ๖ ทวาร เหมือนกันทั้งโลก เรียกว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เพราะขณะตื่นอารมณ์ภายนอกทั้ง ๖ ชนิด คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และ ธรรมารมณ์ย่อมจะเข้ามาปรากฏแก่คนทั้งหลายได้เสมอ โดยผ่านทางทวาร ๖ เหล่านี้ และที่ทวารเหล่านี้ ถ้าผู้ปฏิบัติ ไม่คอยระวังรักษาด้วยสติไว้ให้ดีแล้ว อารมณ์ภายนอกทั้งหลายก็ไหลหลั่งพรั่งพรูเข้ามาบรรจบจนชวนให้หมุนไปตาม

อำนาจของปฏิจสุมุปาทเสมอ

อารมณ์นั้นแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ อารมณ์
บัญญัติอย่างหนึ่ง อารมณ์ปรมาัตถ์อย่างหนึ่ง อารมณ์
บัญญัตินั้น เช่น เมื่อเห็นรูปทางตา ก็ปล่อยให้เห็นเลยไป
จนปรากฏเป็นหญิงหรือชาย สิ่งนั้นดีหรือไม่ดี เกิดความ
ชอบหรือไม่ชอบหรือยินดียินร้าย อันเป็นเวทนาขึ้น แต่
นั้น ตัณหาและอุปาทานก็เกิดขึ้นโดยลำดับ การเห็นอารมณ์
ภายนอกเป็นหญิงเป็นชายขึ้นนั้นเรียกว่าอารมณ์บัญญัติซึ่ง
มีปรากฏอยู่แก่คนธรรมดาทั่วไป ถ้าผู้ปฏิบัติกำหนดการเห็น
เป็นเพียงสักว่าเห็นเท่านั้น สภาพที่เห็นก็ดับไปตามธรรม-
ชาติ ไม่ทันจะเป็นปัจจัยก่อให้เกิดเวทนาต่อไปได้ สภาพของ
การกำหนดว่า “เห็นหนอ” คือให้เห็นเพียงสักว่าเห็นเท่านั้น
อุปมาเหมือนหินกับเหล็กไฟกระทบกัน ไฟเกิดขึ้นแวบหนึ่ง
แล้วก็ดับหายไปฉับไฉน จักขุประสาทกับรูปารมณ์กระทบกัน
แล้ว จักขุวิญญาณจิต ก็เกิดเห็นขึ้นแวบหนึ่งแล้วก็ดับไป
ฉับนั้น การกำหนดเห็นอารมณ์ที่ผ่านมาทันตามสภาวธรรม
ไม่ปล่อยให้เลยถึงบัญญัติอย่างนี้ อารมณ์นั้นจัดเป็นอารมณ์
ปรมาัตถ์ อารมณ์บัญญัตินั้นเป็นเพียงสมมติบัญญัติขึ้นไม่ได้
เป็นจริงตามสภาวะ ส่วนอารมณ์ปรมาัตถ์นั้นเป็นสิ่งที่
เป็นจริงตามสภาวะ

อารมณ์ปรมาัตถ์นี้ ถ้าผู้ปฏิบัติรักษาทวาร ๖ ได้ดีแล้ว

เมื่อรูปมาปรากฏทางทวารตาก็กำหนดว่า “เห็นหนอ” แวบเดียวเท่านั้นก็ดับไป เมื่อเสียงมาปรากฏทางทวารหู ก็กำหนดว่า “ได้ยินหนอ” แวบเดียวเท่านั้นก็ดับไป เมื่อกลิ่นมาปรากฏทางทวารจมูกก็กำหนดว่า “กลิ่นหนอ” แวบเดียวเท่านั้นก็ดับไป เมื่อรสมาปรากฏทางทวารลิ้นกำหนดว่า “รสหนอ” แวบเดียวเท่านั้นก็ดับไป เมื่อโผฏฐัพพะ คือความเย็น ร้อน อ่อน แข็ง อย่างใดอย่างหนึ่งมาปรากฏทางทวารกาย ก็กำหนดว่า “เย็นหนอ ร้อนหนอ” เป็นต้น แวบเดียวเท่านั้นก็ดับไป และเมื่อธรรมารมณ์มาปรากฏทางทวารใดก็กำหนดว่า “รู้หนอ” แวบเดียวเท่านั้นก็ดับไป เมื่อพยายามกำหนดได้ อย่างนี้เรื่อย ๆ ไป ผู้ปฏิบัติเชื่อว่าได้แต่อาภรณ์ปรมาตม อาภรณ์บัญญัติไม่เกิด และเพราะเหตุนี้ปัจจุสมุปบาทก็ขาดลง หมุนต่อไปไม่ได้อีก เพราะเมื่อผัสสะขาดแล้ว เวทนา ตัณหา เป็นต้น ก็เกิดขึ้นไม่ได้ด้วยเอง

ในทางปฏิบัตินั้น การกำหนดรู้แต่อาภรณ์ปรมาตม ไม่ปล่อยให้เลยไปถึงอาภรณ์บัญญัติอย่างนี้เรียกว่า สัมมาทิฐิ และการกำหนดรู้ว่า “เห็นหนอ” ครั้งเดียวนั้น อภิญญาจักษุ มรรคทั้ง ๘ ย่อมเกิดขึ้นพร้อมกันทีเดียว การกำหนดรู้ว่า จักขุประสาทกับรูปารมณ์กระทบกันแล้ว จักขุวิญญาณจิต เกิดขึ้นชั่วขณะแวบหนึ่งแล้วก็ดับไป ความรู้อย่างนี้เรียกว่า สัมมาทิฐิ เมื่อองค์มรรค คือ สัมมาทิฐิอันเป็นตัว

จักรที่สำคัญเกิดขึ้น องค์มรรคอีก ๗ มีสัมมาสังกัปปะ เป็นต้น ก็พลอยเกิดขึ้นตามกันในอารมณฺ์เดียวกันนั้น เปรียบเหมือนเครื่องจักรทั้งหลาย เมื่อจักรตัวสำคัญเพื่อง ตัวเดียวหมุนแล้ว จักรตัวอื่น ๆ ก็หมุนตามกันไป มรรคมีองค์ ๘ มีสัมมาทิฐิเป็นต้น ย่อมเกิดขึ้นพร้อมกันในอารมณฺ์อันเดียวกัน อย่างนี้จึงเรียกว่าอภฺยัฐังคิกมรรค คือ มรรคประกอบด้วยองค์ ๘

อภฺยัฐังคิกมรรคนั้นมี ๒ ชั้น คือ เป็นโลกียมรรค หรือ ปุพฺพภาคมรรคชั้นหนึ่ง เป็นโลกุตตรมรรคชั้นหนึ่ง อธิบายว่า ตั้งแต่สัมมสนญาณไปจนถึงสังขารุเพกขญาณ จัดเป็นโลกียมรรค หรือปุพฺพภาคมรรค เมื่อถึงมรรคญาณและผลญาณแล้วจัดเป็น โลกุตตรมรรค

แต่อย่างไรก็ดี การพูดการกล่าวด้วยปากนี้มันง่าย ส่วนการปฏิบัตินั้นยากอยู่ เช่น เมื่อรูปารมณฺ์มากระทบกับจักขุประสาท อาการเห็น ที่เรียกว่าจักขุวิญญาณจิตก็เกิดขึ้น เมื่ออาการเห็นเกิดขึ้นแล้ว ที่จะบังคับให้มันหยุดขาดลง เพียงแต่ลึกลับว่าเห็นนั้น มักจะทำกันไม่ค่อยได้ มักจะเลยไปเสีย คือเห็นเป็นผู้ชายผู้หญิง เห็นเป็นสวยไม่สวย ชอบไม่ชอบ เกิดเป็นเวทนา เป็นอารมณฺ์บัญญัติไปแล้ว คราวนี้กิเลสตัณหาก็ก่เกิดขึ้นแล้วอุปาทานก็เกิดขึ้นตามลำดับ มันหมุนเวียนอย่างนี้

เพราะฉะนั้น การที่จะตัดให้ขาดตรงที่ผัสสะนั้นมัน
จึงยากหนักหนาที่จริงนั้นผู้ปฏิบัติจะต้องหมั่นหัดหมั่นทำ
ให้ติดต่อกันไปโดยไม่ทอดอ้อย สำหรับผู้ที่เคยปฏิบัติวิปัส-
สนาก็มักมีภูฐานมาแล้ว ครบอาจารย์ก็คงแนะนำวิธี ชี้แจง
รายละเอียดให้เข้าใจ ที่ละเอียดที่ละน้อย เช่น เมื่อผู้ปฏิบัติบาง
คนพอเห็นรูปารมณ์เข้า ก็อดที่จะเห็นเลยไปเป็นหญิงเป็น
ชายเป็นชอบใจไม่ชอบใจไม่ได้ เมื่อเป็นดังนี้ ท่านอาจารย์ก็
จะแนะนำว่า จงหลบตาเสียอย่าให้มันเห็น คือถ้ากำหนดเห็น
เพียงแค่เห็นไม่ได้ ก็ให้หลบตาเสีย เปลี่ยนไปกำหนดอารมณ์
อื่นต่อไปเป็นต้นว่าได้ยินเสียงบ้างได้กลิ่นบ้างสุดแต่อารมณ์
ใดจะมากกระทบ เสียงจากอารมณ์ทางตาไปเป็นอารมณ์
ทางอื่นเสีย ความจริงการเห็นนั้น กำหนดได้ยากจริง ๆ ยาก
กว่าอารมณ์อย่างอื่นมากทีเดียว เมื่อเสียงมากกระทบหู
กำหนดเพียงสักว่าได้ยินเสียงนั้นดูจะง่ายกว่า แต่ถึงกระนั้น
ธรรมชาติก็ช่วยอยู่ กล่าวคืออารมณ์ทางตาที่ว่ากำหนดได้
ยากกว่าเพื่อนนั้นก็ยังมีธรรมชาติช่วยอยู่ คือ ถ้ากำหนดไม่ได้
จริง ๆ ก็หลบตาเสียแล้วเปลี่ยนอารมณ์อื่นต่อไป

อารมณ์ทางหูนั้นจะกำหนดได้ง่ายกว่า แต่มันก็ไม่มี
อะไรปิด เมื่อตั้งใจจะฟังอยู่มันก็ได้ยินเรื่อยไป มันหลบไม่ได้
เหมือนตา เพราะฉะนั้นอารมณ์ทางหูนี้ ถึงจะกำหนดได้ง่าย
กว่าหน่อยก็จริง แต่มันก็ไม่มีอะไรเป็นเครื่องป้องกัน เมื่อผู้

ปฏิบัติไม่ระวังแล้วมันก็ได้ยินเรื่อยไปเหมือนกัน จึงจำต้อง
หัดต้องทำให้ขำนิขำนาญอยู่ดี เมื่อหัดทำได้ดีแล้วอารมณ์
บัญญัติเข้าไม่ได้ มันก็จะขาดลงตรงที่ผัสสะนี้เท่านั้น

เมื่อกำหนดที่ผัสสะ เป็นต้นว่า เห็นหนอ ก็จงกำหนด
ให้มันหยุดชะงักลงเพียงแค่นี้เท่านั้น ไม่ให้มันเลยไปถึง
เวทนาคือเกิดทุกข์สุขและที่ว่าไม่ให้เวทนาเกิดนั้นมิได้หมาย-
ความว่า เพราะโมหะครอบงำ จึงไม่รู้เวทนา คือทุกข์สุขไม่ใช่
เช่นนั้น แท้จริงเมื่อผู้ปฏิบัติกำหนดพิจารณาด้วยวิปัสสนา
ปัญญาจนปรากฏชัดแล้ว เวทนามิ่เกิดด้วยอำนาจของ
ปัญญานั้นต่างหาก

ผลที่ได้จากการปฏิบัติเช่นนี้ เมื่อเวทนาไม่เกิดแล้ว
ตัณหากิ่ไม่เกิด เมื่อตัณหาไม่เกิดแล้วอุปาทานกิ่ไม่เกิด เมื่อ
อุปาทานไม่เกิดแล้วภพและชาติกิ่ไม่เกิด เมื่อชาติไม่เกิดแล้ว
ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ก็ไม่เกิด
เมื่อชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ไม่เกิด
ขึ้นแล้วอาสวะกิ่ไม่เกิด เมื่ออาสวะไม่เกิดอวิชชากิ่ไม่เกิด จึง
เป็นอันว่าผู้ปฏิบัติพ้นจากทุกข์ได้เด็ดขาดจริงจั่งอย่างนี้

เพราะฉะนั้น การกำหนดให้เป็นแต่เพียงสักว่าเห็น
หนอ คือ กำหนดให้เห็นชัดเข้าไปว่า สภาพของจักขุประสาท
นี้มันเกิดขึ้นชั่วขณะแวบหนึ่งแล้วก็ดับไป รูปารมณ์มัน
เกิดขึ้นชั่วขณะแวบหนึ่ง แล้วก็ดับไป อาการเห็น หรือจักขุ

วิญญานจิตมันเกิดขึ้นชั่วขณะแวบหนึ่งแล้วดับไป กำหนดให้เห็นอยู่เพียงแค่นี้ ไม่ให้เวทนามันเกิดขึ้นได้ เมื่อกำหนดให้จริง ๆ อย่างนี้แล้ว ปฏิจจสมุปบาทก็ขาดลงไปได้จริง ๆ คือไม่หมุนเป็นวงกลมต่อไปอีก

ตามที่ได้แสดงมาแล้วส่วนใหญ่แสดงถึงจักขุประสาทกับรูปารมณ์กระทบกันแล้วเกิดผัสสะ ซึ่งเรียกว่าจักขุสัมผัส แต่ตามสภาพที่เป็นจริงนั้น ไม่เพียงแต่รูปารมณ์อย่างเดียวเท่านั้นที่มันผ่านเข้ามา อารมณ์อื่นอีก ๕ ก็ย่อมมากระทบ ทวารอื่นอีก ๕ เหมือนกัน คือ โสตประสาทกับสัททารมณ์กระทบกันแล้วก็เกิดผัสสะเรียกว่า โสตสัมผัส ฆานประสาทกับคันธารมณ์กระทบกันแล้วก็เกิดผัสสะเรียกว่า ฆานสัมผัส ชิวหาประสาทกับรสารมณ์กระทบกันแล้วก็เกิดผัสสะ เรียกว่า ชิวหาสัมผัส กายประสาทกับโผฏฐัพพารมณ์กระทบกันแล้วก็เกิดผัสสะ เรียกว่า กายสัมผัส ใจกับธรรมารมณ์กระทบกันแล้วก็เกิดผัสสะ เรียกว่า มโนสัมผัส

เพราะฉะนั้น ผู้ปฏิบัติจะต้องกำหนด ทุกทวาร ทุกอารมณ์ ทำนองเดียวกันกับที่กำหนดจักขุทวารและรูปารมณ์นั้น เพราะว่าคนเรานั้น อารมณ์ทั้ง ๖ มันจักต้องมีผ่านเข้ามาเสมอ ไม่ใช่แต่จะกำหนดแต่ทางตาอย่างเดียว เช่น เมื่อเสียงมากระทบหู ก็จะต้องให้มีความรู้สึกขัดแจ้งอยู่ว่าโสตประสาทเกิดขึ้นชั่วขณะแวบเดียวแล้วก็ดับไป สัททา-

รณณเกิดขึ้นชั่วขณะแวบเดียวก็ดับไป โสตวิญญูญาณจิตเกิดขึ้นชั่วขณะแวบเดียวก็ดับไปอย่างนี้เป็นต้นหรือเมื่อโผฏฐัพพารมณ คือ เย็นร้อนอ่อนแข็ง เป็นต้น มากระทบกับกายประสาท ก็จะรู้สึกว่สิ่งทีมากระทบกายประสาทนั้นชั่วขณะแวบเดียวก็ดับไปกายประสาทเกิดขึ้นชั่วขณะแวบเดียวแล้วก็ดับไป กายวิญญูญาณจิต คือ ความรู้สึกการกระทบนั้นเกิดขึ้นชั่วขณะแวบหนึ่งแล้วก็ดับไป

ผู้ปฏิบัติต้องหมั่นเฝ้ารักษาทวารทั้ง ๖ อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ อย่าท่นให้เวทนามันเกิดขึ้นได้ นี่เป็นการแสดงให้เห็นวิธีปฏิบัติเพื่อเข้าไปตัดปฏิจจสมุปบาทครบทั้ง ๖ ทวารหรือทั้ง ๖ อารมณ

เมื่อผู้ปฏิบัติดำเนินมาได้ถึงขั้นนี้แล้ว ปฏิจจสมุปบาทก็ขาดสะบั้นลง ไม่หมุนต่อไปอีก กองทุกข์ทั้งมวลก็เป็นอันสิ้นสุดลงด้วยประการฉะนี้ สมดังบาลีทีแสดงปฏิจจสมุปบาท โดยนิโรธวาระว่า อวิชชาเย เตว อเสสวราคณิโรธา สงฺขารณิโรโธ เป็นต้น ความว่ เมื่ออวิชชาดับสังขารก็ดับเมื่อสังขารดับวิญญูณก็ดับ เมื่อวิญญูณดับ นามรูปก็ดับเมื่อนามรูปดับ สฬายตนะก็ดับ เมื่อ สฬายตนะดับผัสสะก็ดับ เมื่อผัสสะดับเวทนาจก็ดับ เมื่อเวทนาจดับตณฺหาจก็ดับ เมื่อตณฺหาดับอุปาทานก็ดับเมื่ออุปาทานดับภพจก็ดับ เมื่อภพดับชาติจก็ดับ เมื่อชาติดับ ชราและมรณะ ซึ่งเป็นผลโดยตรงก็ติ

โสกะ บริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ซึ่งเป็นผลโดยอ้อม
ก็ตีย่อมนับไปโดยสิ้นเชิง กองทุกข์สิ้นทั้งมวลนั้นย่อมดับ
สละบันลงด้วยประการฉะนี้

เป็นอันว่า มนุษย์ซึ่งเวียนว่ายตายเกิดวฏวนอยู่ใน
สังสารวัฏโดยไม่มีที่สิ้นสุด เหมือนมดไถวนเวียนอยู่บน
ขอบปากถ้วยแก้วนั้น ก็เป็นอันปิดฉากละครของโลกลง
อย่างเด็ดขาด ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านั้นแล

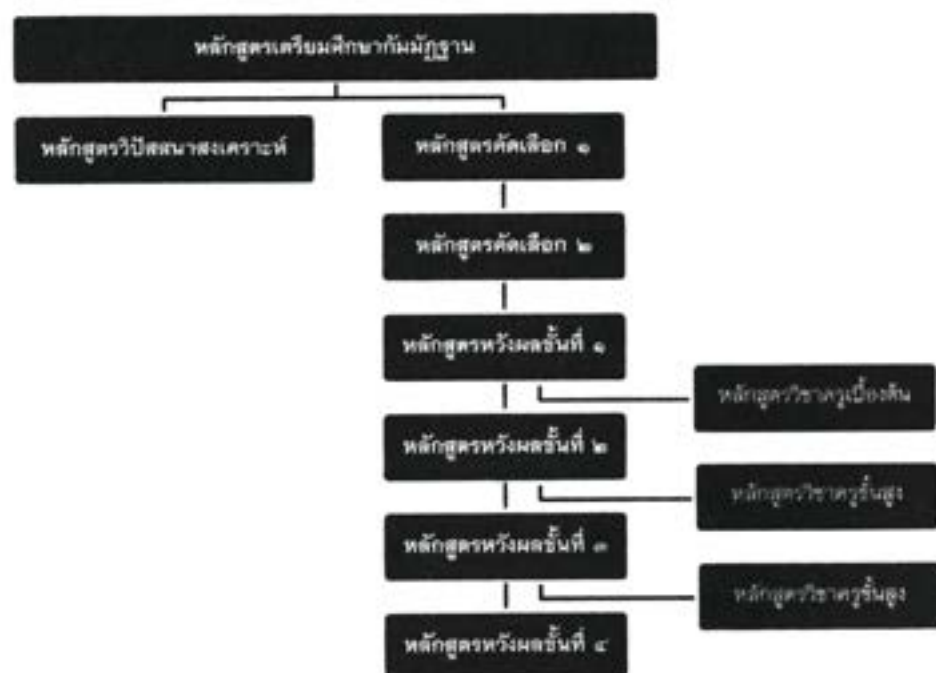
แสดงพระธรรมเทศนาในปัจจุสมุปบาทกถาโดย
สังเขปยุติลงด้วยเวลาด้วยประการฉะนี้.

‘กมฺภมฺ ภายมมฺ วิทิตฺวา
นคฺคํ จิตฺตมํ ฌเณตฺวา
โยเชถฺ มรํ ปญฺญาวเสน
ชิตฺตญ รกฺขเ อนินฺวสโน สฺยา ’

บัดนี้เห็นว่า กายนี้ เปรียบด้วยหม้อดิน
พึงป้องกันจิตนี้ไว้เหมือนนคร
แล้วพึงรบกับกิเลสได้ด้วยอาวุธ คือ วิปัสสนามรรคปัญญา
พึงรักษาสิ่งที่ตนชนะแล้ว และไม่ควรถูก

ช.ธ.อ.ญ.๒/๓๔๔-๓๕๑

ผังหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรี
ศูนย์กลางการศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

ปณิธาน

มีจะสู้ ข้าจะสู้ สดเสริมสุข
มีจะรัก ข้าจะรัก ให้ทุกชีสลาย
มีจะชื่อ ข้าจะชื่อ ตีฆนตาย
มีชีพวาย ข้าจะตาย ในนิพพาน

จะมีไหม ใครจะกล้า ร่วมข้าบ้าง
จะมีไหม ใครกล้าสรั้ง ตั้งข้าฉัน
จะมีไหม ใครจะช่วย ภควัน
จะมีไหม ใครจะสรร สุขประชา

จะมีไหม ใครจะใคร่ ให้โลกเย็น
จะมีไหม ใครดับเข็ญ พระศาสนา
จะมีไหม ใครจะช่วย กิจราชา
จะมีไหม ใครจะกล้า เข้ามาเข็ญ

ชินสกนระ

๒ มิถุนายน ๒๕๓๒